

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

**Kes kujundab minevikku? Konstantin Pätsi monumendi debatt
arvamusartiklites aastatel 2015–2022**

Bakalaureusetöö

Marek Simulman

Juhendaja: Kertu-Kätlin Käis, MA

Tartu 2026

SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	5
1.1. Kultuurimälu ja ajalookultuur	5
1.2. Mälupoliitika ja monument avalikus ruumis	8
1.3. Ajakirjandus ja mälutöö	10
1.4. Konstantin Päts historiograafias ja kultuurimälus	11
2. UURIMISKÜSIMUSED	14
3. MEETOD JA EMPIIRILINE MATERJAL	16
3.1. Uurimisviis ja analüütiline lähenemine	16
3.2. Valimi moodustamine	17
3.3. Analüüsikategooriad ja kodeerimine	18
3.4. Kvalitatiivne valim: analüüsitavad tekstid	19
3.5. Kosellecki mudeli rakendamine kõneisikutele	20
4. ANALÜÜS	22
4.1. Kõnelejad ja autoripositsioonid	22
4.2. Pealkirjade diskursiivsed funktsioonid	23
4.3. Viie arvamuseartikli lähianalüüs	28
5. ARUTELU JA JÄRELDUSED	33
5.1. Vastus esimesele uurimisküsimusele	33
5.2. Vastus teisele uurimisküsimusele	33
5.3. Vastus kolmandale uurimisküsimusele	34
5.4. Meetodi piirangud ja edasised uurimissuunad	35
KOKKUVOTE	36
SUMMARY	37
KASUTATUD KIRJANDUS	38
LISAD	45
Lisa 1. Uurimuse meediakorpus ja kvantitatiivse eelanalüüsi valim (n = 147)	45
Lisa 2. Kvalitatiivse lähianalüüsi tekstide jaotus	77

SISSEJUHATUS

Uurin Eesti esimese peaministri ja presidendi Konstantin Pätsi monumendi „Riigipea“ rajamise kajastust Eesti meediaväljaannete arvamusartiklites aastatel 2015–2022. Töö eesmärk on analüüsida, kuidas arvamusajakirjanduses kasutati Pätsi monumendi üle peetud vaidluses minevikutõlgendusi, milliseid ajaloomälu ja identiteediga seotud tähendusi nende kaudu esile tõsteti ning milliste kõnelejarollide kaudu need tõlgendused avalikku arutellusse jõudsid.

Lähtun eeldusest, et ajakirjanduses monumendi teemal avaldatud seisukohad on üks kultuurimälu avaldumisvorme (Assmann, 2011: 1779). Pätsi monumendi puhul väljendub see küsimustes, kas monument peaks kerkima, kuhu see paigutada ning milliste ajaloonarratiivide ja argumentidega seda põhjendada. Lähenen monumendivaidlusele mälu poliitiliselt, keskendudes sellele, kuidas arvamusartiklites seotakse minevikutõlgendused oleviku väärtuskonfliktidega.

Küsimused, kuidas ja keda mälestada ning millisel kujul peaks minevik avalikus ruumis nähtav olema, on Eestis viimastel aastatel korduvalt avalikku arutellu kerkinud (Kaljundi, 2022). Tähelepanu ei koondunud üksnes monumentide kunstilis-materiaalsele vormile või paiknemisele, vaid ka nendega seotud vaidlustele, hinnangutele ja tõlgendustele (Tarand, 2022; Comer, 2023). Monumendid kannavad ideoloogilist sõnumit ning kujundavad arusaama ajaloost ja kollektiivsest kuuluvusest.

Teema aktuaalsust suurendas Venemaa täiemahuline sõda Ukraina vastu, mis tõi 2022. aasta suvel mälu poliitika päevakorda olukorras, kus Nõukogude ja Vene monumentaalse pärandi eemaldamisest kujunes julgeoleku-, väärtusvalikute ja sisepoliitilise mobiliseerimise küsimus (Tamelytė, 2022; Kaljundi, 2023: 81). Eestiga seotud monumentide uurimustes on palju käsitletud võõrvõimude püstitatud mälestusmärke ja nendega seotud mälu konflikte (Petersoo, Tamm, 2008; Tamm, 2012: 89–120; Kaljundi, Alatalu, 2024). Vähem on uuritud, milliste ühiskonnagruppide hääl mõjutab ajakirjanduslikus avalikkuses seda, mida, keda ja kuidas oma minevikust mäletatakse.

Pätsile mälestusmärgi rajamist on empiiriliselt analüüsinud Guillem Castañar, kes käsitles monumendi avamisele järgnenud vastuvõttu internetimeemide põhjal (Castañar, 2025). Käesolev uurimus täiendab seda vaadet, keskendudes monumendi püstitamisele eelnenud ajakirjanduslikule arvamusalustele.

Töö empiirilise materjali moodustavad Pätsi monumendi rajamist käsitlevad arvamuskirjutused. Laiema valimi põhjal kaardistan arutelu kõnelejarollid ja üldised rõhuasetused; viie valitud artikli põhjal analüüsin lähemalt, millised mälu poliitilised tähendused tulid esile monumendi püstitamisele eelnenud arvamuskirjutustes.

Töö koosneb viiest peatükist. Esimeses peatükis avan töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad: kultuurimälu, ajalookultuuri, mälu poliitika, monumendi ja ajakirjandusliku mälu töö seosed ning Pätsi historiograafilise ja kultuurimälu tausta. Teises peatükis esitan uurimisküsimused. Kolmandas peatükis kirjeldan meetodit ja empiirilist materjali. Neljandas peatükis esitan analüüsi tulemused: kõnelejarollid, pealkirjade diskursiivsed funktsioonid ja viie valitud arvamuskirjutuse süvaanalüüsi. Viiendas peatükis arutlen tulemuste üle, vastan uurimisküsimustele, toon esile meetodi piirangud ja sõnastan järeldused.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Selles peatükis avan töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad, mille abil käsitlen Konstantin Pätsi monumendi debatti ajakirjandusliku mälutöö näitena. Esmalt täpsustan kultuurimälu ja ajalookultuuri mõisteid ning seejärel käsitlen mälu poliitika ja monumendi seost avaliku ruumiga. Edasi selgitan ajakirjanduse rolli minevikutõlgenduste vahendaja ja kujundajana ning annan lühikese ülevaate Pätsi historiograafilisest ja kultuurimäluilisest taustast. Peatüki eesmärk on luua raamistik, mille põhjal analüüsida, kuidas arvamuskirjanduses seostatakse Pätsi ajaloolist tähendust monumendi rajamise, avaliku ruumi ja tänapäevaste identiteedivaidlustega.

1.1. Kultuurimälu ja ajalookultuur

Kollektiivse mälu uuringud lähtuvad eeldusest, et kogukonnad kujundavad minevikutõlgenduste abil oma kuuluvuspiire ja identiteeti. Maurice Halbwachsi järgi vahendab kollektiivne mälu indiviidi ja ühiskonna suhet ning võimaldab kogukonnal oma minapilti ajas edasi kanda (Halbwachs, 1950/1992, viidatud Zandberg, 2010: 6–7). Siinses töös on kollektiivne mälu üldine lähtekoht, mis aitab mõtestada minevikutõlgenduste poliitilist ja kultuurilist kaalu avalikus debatis.

Astrid Erll kirjeldab mälu-uuringute arengut liikumisena varasest, riigikesksest mäluraamistikust 21. sajandi transnatsionaalse ja globaalse perspektiivi suunas (Erll, 2011). Eesti mälu-uuringud on kujunenud interdistsiplinaarseks uurimisväljaks, mis ühendab kirjandusteadust, ajalugu, etnoloogiat, sotsioloogiat, visuaalkultuuri uuringuid ja teisi valdkondi (vt Jaanus, 1997; Kõresaar, 2005; Laanes, 2009; Tamm, 2012; Jõekalda, 2020; Kaljundi ja Alatalu, 2024). Eesti kontekstis on oluline olnud ka Ida-Euroopa ajaloomälu käsitlemine, mille keskmes on mäletamine, unustamine ja poliitilise kuuluvuse seosed (Laanes, 2017: 231–234).

Selles töös lähtun arusaamast, et ühiskondlik mälu on ajalooliselt ja sotsiaalselt vahendatud ning pidevas tõlgendamises. Mäletamine ei tähenda mineviku neutraalset säilitamist, vaid selle tähenduslikku korrastamist oleviku vajaduste järgi. Kristina Jõekalda seostab Eesti viimaste aastate mälestusmärgivaidlusi nn praeguse hetke historiograafiaga (Historiography of Now), kus kultuuripärand muutub avaliku kuuluvuse ja ideoloogiliste piiride küsimuseks (Jõekalda, 2024: 7). Pätsi monumendi ümber tekkinud vaidlus osutab samuti sellele, kuidas minevik olevikus nähtavaks ja vaieldavaks muutub.

Selle seose mõtestamiseks kasutan ajalookultuuri mõistet. Jörn Rüseni käsitluses hõlmab ajalookultuur ajalooteaduse kõrval poliitikat, haridust, popkultuuri ja massimeediat. Seetõttu võimaldab see mõiste vaadelda ajakirjandust sfäärina, kus ajaloolised tähendused ringlevad, konkureerivad ja omandavad normatiivse kaalu (Rüsen, 2001: 82–90). Ajalookultuur on ühiskondlik praktika, milles minevikku meenutatakse, tõlgendatakse ja kasutatakse olevikus orienteerumiseks ning tulevikuperspektiivide kujundamiseks (Rüsen, 2001: 82–84). Eesti ajaloo filosoof Mart Kivimäe on Rüseni käsitlust tõlgendades rõhutanud, et ajalugu tähendab möödunu suhestamist olevikuga (Kivimäe, 2000: 129).

Mineviku tõlgenduslik ja olevikuga seotud iseloom ilmneb ka Johan Huizinga ja Walter Benjamini käsitlustes. Huizinga hinnangul ei ole ajalugu mineviku lihtne rekonstruktsioon, vaid tõlgendus, mis sõltub sellest, millist tähendust minevikust otsitakse (Huizinga, 2013: 210–211). Benjamin rõhutab samuti ajaloo olevikulisust, käsitledes ajalugu konstruktsioonina, mille paik on nüüdisajast laetud olevik (Benjamin, 2010: 169). Pätsi monumendi debatis ei ole minevik pelgalt möödunud sündmuste kogum, vaid avalikus arutelus uuesti tähendustatav materjal.

Rüsen eristab ajalookultuuri analüüsimisel kolme mõõdet: esteetilist, poliitilist ja kognitiivset (Rüsen, 2001: 84–85). See eristus haakub siinse töö analüütilise loogikaga. Esteetiline mõõde puudutab monumendi vormi, avalikku ruumi ja kunstilist sobivust; poliitiline mõõde mälupoliitilist legitiimsust ja avaliku tähenduse kujundamist; kognitiivne mõõde ajaloolise teadmise, ekspertide autoriteedi ja tõlgenduste põhjendatuse küsimust. Pätsi mälestusmärgi ajakirjanduslik debatt võimaldab vaadelda, kuidas minevikku avalikus ruumis tõlgendatakse, kasutatakse ja vaidlustatakse.

Kultuurimälu mõiste täpsustab, millistes püsivamates vormides minevik ühiskonnas edasi kandub. Juri Lotmani semiootilises käsitluses toimib kultuurimälu aktiivse tähendusloome mehhanismina. Lotmani järgi on kultuur kollektiivne intellekt ja mälu: see talletab, edastab ja loob uusi teateid (Lotman, 2013: 1731). Mäletamine tähendab mineviku valimist, ümberkodeerimist ja uuesti tähenduslikuks muutmist. Minevik ei püsi kultuurimälus muutumatuna, vaid võib teatud tingimustes taas esile kerkida ja olevikus uue tähenduse omandada (Lotman, 2013: 1737).

Jan Assmanni käsitles on kultuurimälu talletatud tekstides, rituaalides, monumentides ja teistes püsivates kultuurilistes vormides, milles kogukond säilitab, tõlgendab ja normeerib oma identiteeti üle põlvkondade (Assmann, 2012: 1779–1783). Oluline on eristada kommunikatiivset ja kultuurimälu. Kommunikatiivne mälu kujuneb igapäevasuhtluses, põhineb vahetutel kogemustel ja sotsiaalsetel suhetel ning ulatub tavaliselt kolme kuni nelja põlvkonna ehk umbes 80–100 aasta taha (Assmann, 2012: 1776–1777). Kultuurimälu on seevastu institutsionaliseeritud ja meedias vahendatud mäluvorm, mis ületab vahetu kogemusmälu piirid (Assmann, 2012: 1779). Kui biograafiline kogemusmälu hääbub, võtavad mälestuse edasikandmise üle tekstid, pildid, rituaalid, monumendid ja meediaformaadid (A. Assmann, 2024: 269–272).

Kultuurimälu on valikuline: see rõhutab teatud järjepidevusi ja katkestusi vastavalt oleviku vajadustele ning sotsiaalsetele huvidele (Assmann, 2012: 1780–1781). Seetõttu kuuluvad kollektiivse mäletamise juurde ka valik, unustamine ja väljajättelisus. Marek Tamm rõhutab Lotmani mälumudelit avades, et mälu toimib alati koos unustamisega ning kultuurimälu kujuneb selle põhjal, mida säilitatakse, mida tõrjutakse ja mida hiljem uuesti esile tuuakse (Tamm, 2013: 1758).

Sellest vaatenurgast kuulub Pätsi monument Eesti avalikus arutelus kultuurimälu valda. See ei ole vahetu kogemusmälu objekt, vaid sümboolselt vahendatud ja meedias taasaktualiseeritav minevikukujutus, mille tähendus kujuneb tõlgenduslikus vaidluses. See eristus võimaldab käsitleda Pätsi monumendi debatti protsessina, milles avalikus ruumis püütakse eri minevikukujutluste seast kehtestada domineerivat tõlgendust.

1.2. Mälupoliitika ja monument avalikus ruumis

See, mida kultuuris mäletatakse ja mälestusväärseks peetakse, ei kandu põlvkondade vahel edasi automaatselt, vaid vajab korduvat legitimeerimist. Peter L. Bergeri ja Thomas Luckmanni sotsiaalkonstruktivistliku käsitluse järgi sõltub minevikutõlgenduste mõju nende kandjate sotsiaalsest positsioonist ja ligipääsust sümbolsetele ressursidele (Berger ja Luckmann, 2018: 156–159). Ajaloomälu kujundamine on seetõttu ka mälupoliitiline protsess. Peter Burke rõhutab samuti, et mälu on vormitav (*malleable*) ning sõltub teadlikest ja teadvustamata valikutest, unustamisest ja sotsiaalsete rühmade vaatepunktidest (Burke, 1997: 43–47). Mineviku keerukus lihtsustatakse sageli müütideks ja sümboliteks, mis kinnistavad avalikus ruumis teatud narratiive ja stereotüüpe, näiteks kangelase, reeturi või „rahva isa“ kujundeid (Burke, 1997: 52–54). Seetõttu on oluline küsida, kes minevikutõlgendusi kujundab ja millistel positsioonidel see toimub.

Üks mälupoliitika vahendeid on monument. Werner Fenzi käsitluses on ausambad keerukate, sageli konfliktsete ning omavahel põimunud planeerimis-, rahastamis- ja poliitiliste protsesside tulemus. Avalikus ruumis paiknev monument kujuneb institutsionaalsete ja sotsiaalsete normide lõikumiskohas, mistõttu sõltuvad selle tähendus ja vastuvõtt konkreetsest ühiskondlikust olukorrast (Fenz, 1989: 75–76). Samal ajal võivad monumendid pärast püstitamist oma nähtavuse kaotada. Robert Musil on selle paradoksi sõnastanud tähelepanekuna, et „monumentide kõige silmatorkavam omadus on see, et neid ei märgata“ (Musil, 2017: 60). Monumentaalsus ei ole püsiv omadus, vaid ajas muutuv kogemus. Kui monument sulandub ruumi ega tekita enam tõlgenduslikku pinget, võib selle märgiline funktsioon hääbuda (Fenz, 1989: 75–77).

Unustatud või vaidlusalused monumendid võivad ühiskondlike muutuste mõjul uuesti aktiveeruda. Selline aktiveerumine seostub sageli laiemate mälupoliitiliste murdehetkedega (Legg, 2025: 2). Natalia Krzyżanowska märgib, et 1989. aastale järgnenud postkommunistlik transformatsioon tähendas Ida-Euroopa linnaruumides mälestuste aktiivset ümberkujundamist: vanu mälestusmärke asendati järk-järgult uute rahvuskangelastega (Krzyżanowska, 2022: 546). Ametlikud mälestusmärgid ei peegelda tingimata ühiskondlikku konsensust, vaid võivad väljendada ka hetke

poliitilisi prioriteete ja valikulist mäletamist. Konstantin Pätsi monumendi ümber kujunenud vaidlus paigutub sellesse laiemasse mustrisse, kus monumendi tähendus kujuneb avalikus arutelus.

Eesti kultuuris on monumentaalkunst ja ehituspärand olnud ajalooliselt laetud. Ilmasõdadevahelisel ajal suhtuti monumentaalsesse pärandisse vastakalt, sest baltisaksa pärandit käsitati pikka aega võõrana (Jõekalda, 2014). Marek Tamm on osutanud, et Eesti rahvuslikku ajalookultuuri on kujundanud pigem kirjanikud kui visuaalse kultuuri loojad (Tamm, 2012: 65; vrd Laanes, 2012: 482–483). Jõulisem monumendikultuur kujunes esimese vabariigi ajal rajatud Vabadussõja mälestussammastega, mis olid esialgu seotud vahetu leina ja kohaliku identiteediga, kuid mille tähendus hiljem abstraherus (Luts, 2010). Taasiseseisvumise järel muutus avaliku ruumi sümboolne ümbermõtestamine taas Eesti mälukonfliktide keskseks väljaks (Tamm ja Petersoo, 2008; Tamm, 2012).

Sellesse järjepidevusse paigutub ka kavatsus rajada mälestusmärk Eesti esimesele riigipeale Konstantin Pätsile. Plaan tekitas avalikke vaidlusi, milles monumendi pooldajad rõhutasid Pätsi teeneid Eesti riigi rajamisel, kriitikud aga 1934.–1940. aasta autoritaarset valitsemisviisi ning 1939.–1940. aasta riigikaotuse ja vastupanuta alistumise küsimust (Hiio, 2019: 90–91). Oluliseks kujunes ka ruumiline mõõde. Burke osutab, et ruumil on mälestuste ühiskondlikus vahendamises kandev roll (Burke, 1997). Mälukandjad peavad paiknema tähenduslikus keskkonnas. Pätsi monumendi kajastuses vaieldi Toompea ja Estonia teatri taguse ala sobivuse üle, sest mõlemad kannavad Eesti kontekstis tugevat ajaloolist ja sümboolset tähendust.

Saksa ajaloolane Reinhart Koselleck osutab, et kogemus on alati individuaalne ning selle kollektiviseerimine toimub paratamatult ideoloogilise üldistusena (Koselleck, 2010: 258). Mälupoliitikas ei ole seega määrav üksnes abstraktne mälukollektiiv, vaid ka see, kes minevikutõlgendusi sõnastab ja millistelt positsioonidelt need avalikus ruumis legitiimsuse saavutavad. Seetõttu hõlmab Pätsi monumendi debati analüüs nii monumenti kultuurimälu kandjana kui ka neid osalejaid, kes selle tähendust ajakirjanduslikus avalikkuses kujundavad.

1.3. Ajakirjandus ja mälutöö

Arvamusartiklite valik uurimismaterjaliks lähtub meediast kui institutsionaalsest avaliku diskursuse vormist. Teun A. van Dijki järgi ei ole meediatekstid neutraalsed teabekandjad, vaid sotsiaalsed ja ideoloogilised diskursiivsed praktikad, mille kaudu korrastatakse ühiskondlikult jagatud teadmisi ning määratletakse, millised sündmused ja tõlgendused avalikus ruumis keskseks saavad (van Dijk, 1988: vii–ix, 176–177). Arvamusžanris on tähendusloome ja ideoloogiline positsioneerimine üldjuhul nähtavam kui uudistekstides, sest autor esitab seal selgemalt hinnanguid, põhjendusi ja tõlgenduslikke seoseid (van Dijk, 1988).

Ajakirjanduslik minevikukasutus lähtub meedia olevikukesksest loogikast. Meediauurija Roger Silverstone'i järgi pakub meedia minevikust valikulist nägemust: see võtab midagi sisse ja jätab midagi välja, mistõttu mälu muutub avalikus ruumis vaieldavaks ja ümberkujundatavaks ressursiks (Silverstone, 2019: 241, 248). Barbie Zelizeri käsitluses ei peegelda ajakirjandus minevikku passiivselt, vaid kasutab seda ressursina oleviku sündmuste mõtestamiseks. Ajakirjanduse minevikukäsitlus on protsessiline, osaline ja kasutatav ehk instrumentaalne (*usable*): minevikule viidatakse selleks, et luua seoseid, pakkuda seletusi ja asetada aktuaalsed sündmused laiemasse ajalisel konteksti (Zelizer, 2008: 82–83; vt ka Zelizer, 1995).

Ajakirjanduslikud tekstid kujundavad sündmuste tähendust ka vormiliste valikute kaudu. Van Dijki järgi väljenduvad meediatekstide temaatilised makrostruktuurid eelkõige pealkirjades ja juhtlõikudes, mis määratlevad, mida käsitletakse keskse teemana ja mida taustana (van Dijk, 1988: 176–178). Seetõttu toimivad pealkirjad oluliste esmaste tõlgendusjuhistena: need võivad juba enne põhiteksti lugemist asetada Pätsi monumendi tunnustuse, süüdistuse, esteetilise objekti, konflikti või laiema mäletamisküsimuse tähendusvälja.

Carolyn Kitch käsitleb ajakirjandust ühiskondliku mälu sõlmpunktina, kuhu koonduvad ja kus põimuvad erinevad teadmise ja mäletamise vormid (Kitch, 2008). Tema käsitlus aitab vältida arusaama, nagu oleks ajakirjandus üksnes juba olemasoleva mälu vahendaja. Meedia osaleb aktiivselt selles, millised minevikukatked avalikkuses üldse nähtavaks saavad ja milliste sündmuste või isikute kaudu olevikku mõtestatakse.

Uurimuse seisukohalt on eriti viljakas Eyal Zandbergi käsitlus ajakirjanduslikust autoriteedist. Zandberg küsib, kellele ühiskond usaldab õiguse rääkida oma tähtsamaid minevikulugusid, ning näitab, et ajakirjandus annab eri esinejatele mandaadi kollektiivse mälu kujundamiseks (Zandberg, 2010). Meedia ei ole selles protsessis pelgalt neutraalne platvorm: see valib autoreid, annab neile nähtavuse ning kujundab nende tõlgenduste vastuvõttu žanriliste ja toimetuslike valikute kaudu. Zandbergi, Meyersi ja Neigeri käsitlus osutab ühtlasi sellele, et ka näiliselt aktuaalsed või praktilised ajakirjanduslikud tekstid võivad aktiveerida sügavamaid mälukihte ja ajaloolisi kogemusi, kui need on kultuuriliselt äratuntavad (Zandberg jt, 2012). Sellest teoreetilisest raamistikust lähtudes käsitleb siinne töö Pätsi mälestusmärgi debatti mälupoliitilise aruteluna, kus minevikutõlgendused, väärtushinnangud ja legitimeerimisviisid avalduvad eelkõige arvamushanris. Ajakirjandus osaleb selles debatis aktiivses mälutöös, kujundades aruteluruumi, kus eri kõnelejate tõlgendused konkureerivad selle üle, mida ja kuidas minevikust mäletatakse (vrd Zelizer, 1992: 3; Kitch, 2008: 318). Seetõttu keskendub töö küsimusele, kellele ajakirjandus annab kõnelejaposisiooni ja kelle minevikukäsitlus kujuneb arutelu autoriteetseks.

1.4. Konstantin Päts historiograafias ja kultuurimälu

Käesolev peatükk annab ülevaate Konstantin Pätsi rolli kujunemisest Eesti historiograafias ja kultuurimälu, luues vajaliku tausta tema monumendi ümber puhkenud ajakirjanduslike vaidluste mõistmiseks.

Pätsi ajalooline roll on püsivalt vaieldav, mis selgitab ka seda, miks tema ausamba rajamine on tekitanud ühiskonnas sügavaid erimeelsusi (Karjahärm, 2018; Pajur, 2018). 1990. aastate alguses käsitleti Pätsi avalikus diskursuses valdavalt heroilises võtmes: esile tõsteti tema osa riigi rajamisel, omariikluse järjepidevust ja seost esimese Eesti Vabariigi sünniga (Lindsalu, 1990; Eesti Päevaleht, 1996). Kuigi meedias ilmus juba siis kriitilisemaid ja polemiseerivamaid kirjutisi (vt Kirs, 1990; Taagepera, 1990), ei toonud need kaasa laiemat mälupoliitilist murrangut.

Pöördepunkt saabus 1999. aastal, mil ajaloolase Magnus Ilmjärve seni erialaringkondades käsitletud uurimistulemused Balti riikide maailmasõdadevahelisest välispoliitikast ja suhetest Moskvaga jõudsid laia avalikkuse ette (Ilmjärv, 1999: 205–230). See käivitas meedias debati, mis andis senisest märksa kriitilisema hinnangu Pätsi 1930. aastate poliitilistele otsustele (Eesti Päevaleht, 1999; Arjakas, 1999; Rumm, 1999). Ajakirjanduse vahendusel hakkas kanda kinnitama arusaam Pätsist kui ambivalentsest ja vaieldavast ajaloolisest kujust.

Ilmjärve uurimistöö meediaorbiiti tõusmine muutis Pätsi ühiskondlikku retseptiooni järsult. Kui 1990. aastate alguse avalikus mälus ja varases taasiseseisvumisaja niinimetatud valgete laikude historiograafias (Karjahärm, 2017: 65–78) domineeris riigiisale omane kuvand, siis arhiivimaterjalidele tuginevad väited Pätsi sidemetest Nõukogude Liiduga mõjusid paljudele rahvusliku suurkuju lammutamisena. Seni ajaloolises mälus tagaplaanil olnud vastuolu – Päts kui riigi päästja versus demokraatia piiraja – muutus emotsionaalselt laetuks. Vaidluse all ei olnud enam üksnes 1934. aasta võimupööre või 1940. aasta hääletu alistumine, vaid küsimus, kas Eesti riikluse üks kesksündmusi sümboliseeriv figuur oli poliitiliselt kompromiteeritud.

Selles pingeväljas kujunes keskseks ajaloolaste Magnus Ilmjärve ja Jaak Valge avalik vastasseis ajakirjanduses (Erelt, 2007; Raun, 2007). Kui Ilmjärv sidus Pätsi tegevuse alistumise ja Venemaast sõltuvuse narratiiviga, siis Valge (2010: 74–75; 2011: 792–793, 796–797) vaidlustas need järeldused allikakriitiliselt, leides, et rängemad süüdistused ei toetu dokumentidele viisil, nagu avalikkusele esitleti. Ajakirjanduses taandus see diskussioon sageli labasele küsimusele, kas Päts oli "reetur", samal ajal kui akadeemiline vaidlus keskendus sellele, kas Ilmjärv oli allikmaterjaliga metoodiliselt korrektselt ümber käinud (Valge, 2012). See eristus näitab ilmekalt ajakirjanduse ja historiograafia loogika erinevust: teaduslik probleem tõlgiti avalikus sfääris moraalseks vastanduseks. Nii kasvas historiograafilisest erimeelsusest konflikt selle üle, milline Pätsi-kujutis jääb ühiskonnas autoriteetseks. 1999. aasta ründavad ajalehepealkirjad, neile järgnenud kaitsvad artiklid ja üleskutsed lõpetada Pätsi demoniseerimine näitavad, et teema puudutas avalikkust väga valusalt ja emotsionaalselt (Piirsalu, 1999; Udam, 1999).

Arutelu kulmineerus 2004. aastal, kui Ilmjärv koondas oma uurimistulemused monograafiaks „Hääletu alistumine“ (Ilmjärv, 2004). Raamatu mõju ulatus ajalooteadusest kaugemale, otse

Eesti kultuurimälli. Mõistest „hääletu alistumine“ sai 1940. aasta sündmuste ja iseseisvuse kaotuse sünonüüm ning see kinnistus tugeva kujundina ajakirjanduses, poliitilises retoorikas ja argikeeles (Lõhmus, 2016; Maruste, 2020). Ilmjärve töö ei suunanud seega pelgalt erialast debatti, vaid kujundas otseselt viisi, kuidas Pätsi ja 1940. aastat ühiskonnas mäletatakse.

Vaidluse püsivust seletab ka tõsiasi, et Päts oli vastuoluline kuju juba oma kaasaegsete silmis. Reimand (2023: 11–12) viitab, et tollases ametlikus diskursuses esitleti teda riigi päästjana, kriitilistes hinnangutes aga demokraatlike vabaduste lämmatajana. Veski (2024: 89–109) seob selle vastuolu Pätsi režiimi toimeleotikaga, kirjeldades seda tsentraliseeriva projektina, mis allutas kodanikuühiskonna algatused riigivõimule ja nõrgendas ühiskonna autonoomiat. Nende käsitluste valguses ei puuduta diskussioon üksnes 1940. aasta kriitilisi otsuseid, vaid põhimõttelist küsimust, kas Pätsi poliitilist pärandit tõlgendada riigi tugevdamise või hoopis demokraatia murendamisena.

Ilmjärve teoste avalik vastuvõtt tõestab, kuidas ajalooline uurimus võib meedia vahendusel kasvada ühiskondlikuks mälukskonfliktiks. Ajakirjanduses ringlevad Pätsi-käsitlused kannavad endas korraga nii faktilist kui ka moraalset autoriteeti, mistõttu kandub debatt tema rolli üle vaatamatult üle ka monumendivaidlusse. Pätsi mälestusmärk sümboliseerib selles foonis mäluoliitilist valikut: kas tõsta esile riigi rajajat või autoritaarset riigipead, kelle pärand jääb Eesti demokraatia ja riikluse suhte mõtestamisel alati kahetiseks. Aastatel 2015–2022 peetud monumendidebatt ei alanud seega tühjalt kohalt, vaid toitus otseselt nendest varem väljakujunenud historiograafilistest ja kultuurimäluolistest vastandustest.

2. UURIMISKÜSIMUSED

Bakalaureusetöö eesmärk on analüüsida, kuidas Konstantin Pätsi monumendi üle peetud ajakirjanduslikus arutelus kasutatakse minevikutõlgendusi ning milliste kõneleja positsioonide kaudu need avalikkuseni jõuavad. Uurimus põhineb 147 meediakajastusest koosneval valimil, mille põhjal kaardistatakse autorite kõnelejarollid ja artiklite pealkirjade diskursiivsed funktsioonid. Üldisele kaardistusele lisandub viie valitud arvamuse artikli kvalitatiivne analüüs.

Töös otsin vastust kolmele uurimisküsimusele.

Esiteks, millised Reinhart Kosellecki mudelist kohandatud kõnelejarollid esinevad Konstantin Pätsi monumendi teemalises meediakajastuses ning millised neist on kõige nähtavamad?

Teiseks, milliseid diskursiivseid funktsioone täidavad debatti käsitlevate tekstide pealkirjad ning kuidas need funktsioonid seostuvad kõnelejate rollidega?

Kolmandaks, kuigi valitud viies arvamuse artiklis kasutatakse Pätsi ja Eesti 20. sajandi ajaloo episoodide monumendi mälu poliitilise tähenduse loomiseks, vaidlustamiseks või problematiseerimiseks, siis kuidas see täpsemalt tekstides avaldub?

Esimesele ja teisele küsimusele vastan koguvalimi analüüsi põhjal, määrates iga teksti puhul kindlaks nii kõnelejarolli kui ka pealkirja diskursiivse funktsiooni. Kolmandat uurimisküsimust püüan avada viie artikli tekstianalüüsi kaudu. Nende viie teksti analüüs ei taotle statistilist üldistust kogu korpuse kohta, vaid näitab pigem, kuidas suuremas valimis esile tulnud rollid ja funktsioonid avalduvad ning põimuvad konkreetsetes arvamustekstides.

Töö keskmes on niisiis küsimus, kuidas ajakirjanduslikus arvamusruumis kujundatakse Pätsi monumendi tähendust ning kellele antakse ühiskonnas võimalus seda minevikku avalikult tõlgendada.

3. MEETOD JA EMPIIRILINE MATERJAL

Peatükis kirjeldan töö empiirilist materjali ja analüüsimeetodit. Uurimuses kasutan kombineeritud lähenemist, mis koosneb 147 kajastusest koosneva üldvalimi kirjeldamisest ning viie valitud arvamuskirjelduse kvalitatiivsest tekstianalüüsist. Empiirilise materjali esimese osaga kaardistan Pätsi monumendi debatis esile tulevad kõnelejarollid ja pealkirjade diskursiivsed funktsioonid. Kvalitatiivne lähianalüüs avab aga seda, kuidas konkreetsetes tekstides kasutatakse Pätsi ja Eesti 20. sajandi ajaloo episoodide monumendi mälupoliitilise tähenduse kujundamiseks.

3.1. Uurimisviis ja analüütiline lähenemine

Pätsi monumendi üle peetud meediadebatt ei kujuta endast üksnes faktide või seisukohtade kogumit, vaid on dünaamiline avaliku tähendusloome protsess. Analüüsis jälgin, kuidas ajakirjandustekstides valitakse minevikust teatud episoodid, seotakse need olevikulistele küsimustega ning antakse nende kaudu monumendile poliitiline, esteetiline või identiteediga seotud tähendus.

Lähtekohaks on arusaam, et ajakirjandustekstid toimivad avaliku diskursuse osana. Meedias ei vahendata minevikku neutraalse tervikuna, vaid tehakse valikuid selle kohta, millised sündmused, isikud ja tõlgendused muutuvad avalikus arutelus nähtavaks.

Selline lähenemine toetub arusaamale, et ajakirjandus ei vahenda minevikku neutraalse antusena, vaid osaleb avaliku mälu kujundamises ja mineviku tähenduste aktualiseerimises (Zelizer, 2008; Kitch, 2008; Zandberg, 2010). Pätsi monumendi rajamise ettepanekut käsitletakse töös kultuurimälu institutsionaliseerimise katsena, mille ümber kujunes ajakirjanduses laiahaardeline vaidlus monumendi sobivuse, asukoha, vormi ja Pätsi ajaloolise rolli üle.

Diskursusanalüütilises osas vaadeldakse, kuidas tekstides kujundatakse monumendi mälupoliitilist tähendust. Viie arvamuskirjelduse lähianalüüsis pööratakse tähelepanu sellele, kuidas tekstides nimetatakse Pätsi, monumenti ja debatis osalejaid, millised Pätsi või Eesti 20. sajandi ajaloo episoodid seatakse keskmesse, milliseid vastandusi luuakse ning millise hinnangulise sõnavara kaudu monumendi tähendust õigustatakse, vaidlustatakse või problematiseeritakse. See võimaldab näha, kuidas minevikutõlgendused ei ilmu tekstides pelgalt faktiväidetena, vaid teadlike keeleliste, narratiivsete ja žanriliste valikute tulemusena. Diskursusanalüüsi kasutan

tõlgendusliku meetodina, mille puhul peab kategooriate eristamine olema läbipaistev ja tekstimaterjaliga põhjendatud (Fairclough, 2003; Laherand, 2010).

3.2. Valimi moodustamine

Meediakajastuse valimi koostamisel kasutasin Station.ee meediamonitooringutarkvara. Otsingu eesmärk oli leida võimalikult palju aastatel 2015–2022 ilmunud tekste, mis käsitlesid Konstantin Pätsi monumendi rajamist. Märksõnadena kasutasin sõnu „Päts“, „monument“, „ausammas“ ja „Pätsi pea“. Kombineerisin seda lähikonteksti otsinguga 25 sõna raadiuses. Selline lähenemine võimaldas tuvastada tekstid, kus need mõisted esinesid omavahelises sisulises seoses.

Otsinguperioodiks määrasin 1. oktoober 2015 kuni 1. detsember 2022. See ajavahemik hõlmab nii debati algust, mil Eesti Muinsuskaitse Selts tõstatas Pätsile mälestusmärgi rajamise idee, kui ka monumendi valmimist ning sellele järgnenud avalikku vastuvõttu. Station.ee otsing andis esialgu 568 tulemust, mis kontrolliti käsitsi üle. Analüüsi kaasasin tekstid, mille monumenti käsitleti sisuliselt, ehk kus väljendati seisukohti, tõlgendati Pätsi ajaloolist rolli või arutleti mälestusmärgi eesmärgi, asukoha, vormi või tähenduse üle.

Valimist jäid välja tekstid, kus Pätsi monumenti mainiti üksnes möödaminnes või kõrvalises kontekstis. Samuti eemaldasin pressiteated, korduvad tekstid ning tekstid, mille põhisisu ei puudutanud monumendidebatti. Nende hulka kuulusid näiteks ürituseteated, ja muud tekstid, milles Pätsi monument ei olnud avaliku ajakirjandusliku arutelu objekt. Kõigi lõplikku valimisse kaasatud tekstide terviktekstid olid analüüsi tegemise ajal kättesaadavad.

Lõplikku kaardistavasse valimisse jäi 147 kajastust. Valim hõlmab arvamusartikleid, kolumne, juhtkirju, uudiseid, intervjuusid ja kultuurikäsitlusi, kui neis sisaldus monumendi kohta hinnanguline või tõlgenduslik seisukoht.

Uurimus keskendub eestikeelsele meediaruumile. Valim ei hõlma venekeelset meediat, sotsiaalmeediat ega audiovisuaalseid saateid, kuna nende süstemaatiline analüüs eeldaks teistsugust metoodikat. Sellest tulenevalt ei saa töö põhjal teha üldistusi kogu Eesti avaliku arutelu kohta, vaid järeldused puudutavad konkreetset kaardistatud eestikeelset meediakajastust ja selle põhjal valitud arvamusartikleid.

3.3. Analüüsikategooriad ja kodeerimine

Kaardistavas üldvalimis kodeerisin iga 147 kajastuse puhul kaks tunnust: kõnelejarolli ja pealkirja diskursiivse funktsiooni. Nende kahe tunnuse kõrvutamine näitab, millised ühiskondlikud positsioonid Pätsi monumendi debatis esile tõusevad ning milliste tähendusviisidega need seostuvad. Pealkirjade kodeerimise tulemused esitan analüüsipeatükis ning detailne kodeerimistabel on käesoleva töö lisas 2.

Kõnelejade ja rollide eristamine võimaldab kirjeldada, kes ja millistelt positsioonidelt osalevad Pätsi monumendi tähenduse kujundamises. Esmalt eristati ajakirjandusteksti autorit ja tekstis esinevaid diskursiivseid hääli ehk kõnelejaid, kuna teksti autor ei pruugi olla ainus positsiooni kandja. Uudistes, intervjuudes ja reportaažides vahendatakse sageli teiste isikute seisukohti. Seetõttu määrati esmases kodeerimises rollid nii autori kui ka tekstis tsiteeritud kõnelejade järgi, lähtudes sellest, kelle tõlgendused, hinnangud või väärtusväited tekstis esile kerkisid.

Kõnelejarollide eristamine seostub Kosellecki mudeliga, mille järgi minevikutõlgendused on seotud erinevate ühiskondlike rollide ja autoriteedipositsioonidega (Koselleck, 2010: 258). Ajakirjanduse kontekstis aitab seda täpsustada Zandbergi käsitlus ajakirjanduslikust autoriteedist ja küsimusest, kellele antakse õigus ühiskonna minevikulugusid kujundada (Zandberg, 2010).

Lõppkodeerimises määrasin igale tekstile ühe domineeriva kõnelejaroll, mis andis tekstile peamise tähendusraami või suunas artikli põhifookust. Kõnelejarollide koondamisel kasutasin Reinhart Kosellecki mudelist kohandatud kategooriaid, eristades viis rollipositsiooni: professor, poliitik, PR-tegelane, poeet ja publitsist. Professor tähistab erialase või akadeemilise teadmise positsioonilt kõnelejat, näiteks ajaloolast, teadlast või eksperti. Poliitik tähistab institutsionaalse poliitilise mandaadiga kõnelejat. PR-tegelane tähistab avaliku algatuse, institutsiooni, ühenduse või mälupoliitilise kampaaniaga seotud kõnelejat. Poeet tähistab kultuuri- ja kunstivälja esindajat, kelle autoriteet tuleneb esteetilisest, loomingulisest või avaliku ruumi tõlgendamise pädevusest. Publitsist tähistab ajakirjanikku, kolumnisti, toimetajat või muud arvamusauctorina esinevat kõnelejat.

Pealkirja käsitlen siinses uurimuses ajakirjandusteksti tugeva diskursiivse elemendina, mis suunab lugeja esmast tõlgendust. Teun A. van Dijki järgi toimib pealkiri meediateksti

makrostruktuuri osana, mis tõstab esile keskse teema ja raamib järgnevat lugemist (van Dijk, 1988). Kuna pealkirjas koonduvad sageli teksti hinnangulised rõhuasetused ja vastandused (Fairclough, 1995), võib see asetada monumendi juba enne põhiteksti lugemist kindlasse tähendusvälja, toimides lugejale esmase ideoloogilise suunajana.

Pealkirjade diskursiivsete funktsioonidena eristati viis kategooriat. Legitimeeriv või heroiseeriv funktsioon esitab Pätsi või monumendi tunnustavas, riiklikku järjepidevust või austust rõhutavas võtmes. Delegitimeeriv või süüdistav funktsioon seab Pätsi mälestamise, monumendi rajamise või Pätsi ajaloolise rolli kahtluse alla. Objektistav või esteetiline funktsioon nihutab tähelepanu monumendi vormile, välimusele, asukohale või kunstilisele sobivusele. Metarefleksiiivne funktsioon tõstab esile laiemad küsimused mäletamise, ajaloo tõlgendamise ja avaliku ruumi kohta. Konflikti dramatiseeriv funktsioon rõhutab vaidlust, skandaali, vastasseisu või avaliku reaktsiooni pingelisust.

Need kategooriad toimivad kirjeldavate analüütiliste koodidena, mitte ammendava pealkirjatüpoloogiana. Mitmetähenduslike pealkirjade puhul määrasin domineeriva funktsiooni selle järgi, milline tähendusviis oli esiplaanil. See kodeerimine võimaldab vastata uurimusele seatud küsimusele pealkirjade funktsioonide ja kõnelejarollide seoste kohta.

3.4. Kvalitatiivne valim: analüüsitavad tekstid

Kvalitatiivseks lähianalüüsiks valisin üldvalimist viis arvamusartiklit. Valiku eesmärk oli leida analüütiliselt tähenduslikud juhtumid, mille kaudu saab lähemalt vaadelda esile tulnud rollipositsioone ja pealkirjafunktsioone. Tekstide valikul juhindusin kolmest kriteeriumist: esiteks pidi tekst käsitlema Pätsi monumenti sisuliselt ja hinnanguliselt, teiseks pidi selles olema selgelt eristatav mälupoliitiline tõlgendusviis ning kolmandaks pidi valim tervikuna katma erinevaid kõnelejarolle ja pealkirjade diskursiivseid funktsioone. Valim koondab poliitikute, ajaloolaste, kultuuritegelaste, ajakirjanike ja teiste avalikus arutelus osalenud kõneisikute seisukohti aastatest 2015–2022 ning võimaldab analüüsida mälupoliitilise debati keskseid diskursusi ja tähendusloome viise. Kuna kvalitatiivse uurimuse eesmärk on tähenduslike mustrite rekonstrueerimine, mitte statistiline esindatus, on lõppvalim analüüsi jaoks piisavalt väike süvauuringuks ja samas piisavalt mitmekesine, et näha debati olulisemaid vaatenurki. Valim

hõlmab eestikeelse peavoolumeedia olulisemaid väljaandeid: Postimees, Eesti Päevaleht, Eesti Ekspress, Delfi, Õhtuleht ja ERR-i uudisteportaal.

Analüüsitavad tekstid tähistasin tehniliste koodidega A1–A5. Koodid viitavad tekstide järjekorrale kvalitatiivses valimis ja aitavad analüüsis rõhutada tekstide funktsiooni, mitte taandada käsitlust autorite isikutele. Analüüsitavad tekstid on viidatud ka käesoleva töö lisas 3. Viie teksti lähianalüüsis vaatlen kolme tasandit. Esiteks, millised Pätsi või Eesti 20. sajandi ajaloo episoodid tekstis keskseks tehakse. Teiseks, kuidas need episoodid seotakse monumendi tähenduse, avaliku ruumi või tänapäevase identiteedivaidlusega. Kolmandaks, millist mälupoliitilist funktsiooni tekst täidab: kas see loob monumendile legitiimsust, vaidlustab seda, problematiseerib selle vormi või asetab arutelu laiemasse mäletamiskultuuri konteksti. Viie teksti analüüs ei võimalda üldistada kogu Pätsi monumendi meediadebati kohta. Pigem on eesmärk näidata, kuidas kaardistavas valimis nähtavad rollid ja diskursiivsed funktsioonid konkreetsetes arvamustekstides toimivad. Seetõttu käsitlen valitud artikleid analüütiliste juhtumitena, mitte kogu valimi esindusliku läbilõikena. Selline valikuloogika sobib kvalitatiivse uurimusega, mille eesmärk on tähendusmustrite ja tõlgendusraamide analüüs, mitte statistiline üldistamine (Laherand, 2010; Fairclough, 2003).

3.5. Kosellecki mudeli rakendamine kõneisikutele

Kõnelejate rollipositsioonide analüüsimisel lähtusin Reinhart Kosellecki nn 6P-mudelist, millele olen osutanud töö teoreetilises osas. Mudel kirjeldab ühiskondlikke positsioone, mille kaudu kujundatakse ja vahendatakse ajaloolisi tähendusi ning kollektiivset mälu (Koselleck, 2010: 258). Selle lähtekoht on, et minevikutõlgendused on seotud konkreetsete institutsionaalsete ja kultuuriliste rollidega, millel on erinev autoriteet ja mõju. Seda eeldust toetab ka Zandbergi (2010) käsitlus ajakirjanduslikust autoriteedist: kollektiivse mälu kujundamises on keskne küsimus, kellele usaldab ühiskond õiguse jutustada oma kõige olulisemaid lugusid ja millel see õigus rajaneb.

Analüüsi esimeses etapis kasutasin käsitsi kodeerides empiirilistelt tuletatud ja detailsemaid rolle, näiteks ajakirjanik, ajaloolane, poliitik, kunstnik ja muinsuskaitaja. Nii sain kaardistada Pätsi monumendi debatis osalenud hääled võimalikult täpselt ja andmelähedaselt. Teises etapis seostasid need esmased rollid Kosellecki teoreetiliste kategooriatega: poliitikud, professorid,

publitsistid, poeedid, preestrid ja PR-tegelased. Näiteks koondasin ajakirjanikud, kolumnistid ja toimetajad publitsistide alla, ajaloolased ja kultuuriteadlased professorite kategooriasse, kirjanikud, kunstnikud ja arhitektid poetide alla ning monumendi algatajad, institutsioonide eestkõnelejad ja muud huvide esindajad PR-tegelaste hulka. Selline rühmitus aitab näha, millistelt sotsiaalsetelt, institutsionaalsetelt ja kultuurilistelt positsioonidelt Pätsi monumendi tähendust ajakirjanduses kujundati.

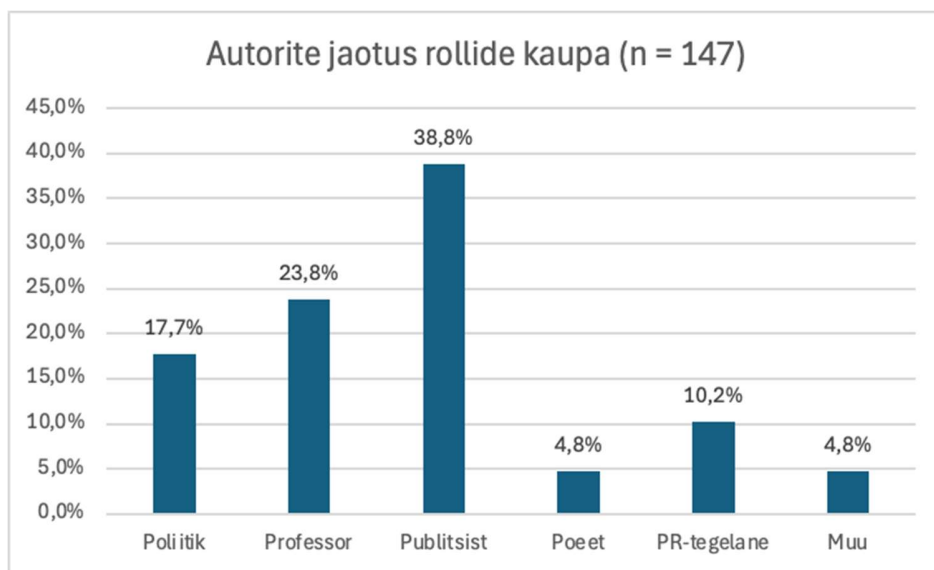
Kosellecki „preestrite“ kategooriat ma käesolevas töös normatiivse autoriteedi tähenduses ümber ei tõlgendanud. Eesti kontekstis oleks see võinud hõlmata institutsionaalse või sümboolse autoriteediga kõnelejaid, kuid siinses valimis ei osutunud see kategooria analüütiliselt eristuvaks. Seetõttu ei kandnud ma seda kategooriat Eesti konteksti üle, vaid säilitasin mudeli teoreetilise loogika valimi põhjal põhjendatud ulatuses.

Kaheastmeline lähenemine – esmalt detailne empiiriline rollide märkimine ja seejärel nende koondamine teoreetilistesse kategooriatesse – muudab analüüsi läbipaistvaks. Kasutasin Kosellecki 6P-mudelit heuristiliselt, mitte ammendava sotsiaalse klassifikatsioonina. Eesmärk on teha nähtavaks kesksete autoriteedipositsioonide ja tõlgendusrollide jaotus ajakirjanduslikus ruumis, mitte kirjeldada kogu meediavälja või kõiki selles osalevaid hääli.

4. ANALÜÜS

4.1. Kõnelejad ja autoripositsioonid

Kõnelejarollide jaotus näitab, millised ühiskondlikud positsioonid said Pätsi monumendi debatis kõige nähtavamaks. Analüüs põhineb 147 tekstist koosneval valimil; rollide määramise põhimõtted on esitatud peatükis 3.3. Tulemused on esitatud joonisel 1.

Joonis 1. Autorite jaotus rollide kaupa (n = 147)

Joonisel esitatud jaotus näitab, et arvuliselt suurima rühma moodustavad publitsistid (n = 57; 38,8%). See osutab ajakirjanduse tugevale vahendavale rollile: Pätsi monumenti käsitlev mälupoliitiline debatt kujuneb suurel määral ajakirjanduslike vahendus- ja vastandamisloogikate kaudu. Teise suure rühma moodustavad professorid ehk akadeemilise taustaga eksperdid (n = 35; 23,8%), mis näitab, et ajaloolisel argumentatsioonil ja eksperdiautoriteedil on debatis märkimisväärne kaal. Poliitikud (n = 26; 17,7%) moodustavad seevastu väiksema osa kui publitsistid ja professorid kokku.

PR-tegelaste ehk algatajate ja eestkõnelejate osakaal (n = 15; 10,2%) näitab, et debatti hoiavad käigus ka konkreetsed eestkõnelejad ja institutsionaalsed algatajad, kelle korduvad sekkumised aitavad monumenti avalikus ruumis päevakorral hoida. Kategooria „muu“ (n = 7; 4,8%) toob analüüsi isikliku sideme ja kodanikupositsiooni tasandi, kuid ei määra debati üldist struktuuri.

Samasuguse osakaaluga on esindatud poeedi ehk loovisiku roll ($n = 7$; 4,8%). See osutab, et kuigi vaidluse objekt on monument kui avaliku ruumi kunstiline vorm, kujundavad selle tähendust valdavalt mitte loojad ise, vaid ajakirjanduslikud vahendajad, eksperdid ning poliitilised või institutsionaalsed eestkõnelejad. Selline jaotus lubab järeldada, et Pätsi monumendi üle peetav arutelu oli eeskätt mälu poliitiline ja ajakirjanduslik, mitte kitsalt esteetiline vaidlus.

4.2. Pealkirjade diskursiivsed funktsioonid

Pealkirjade analüüsi aluseks võtsin 147 tekstist koosnenud valimi, mille artiklite pealkirjad kodeerisin viie diskursiivse funktsiooni alusel. Selline jaotus võimaldab kirjeldada pealkirjade sageduslikke mustreid: legitimeeriv või heroiseeriv, delegitimeeriv või süüdistav, objektistav või esteetiline, konflikti dramatiseeriv ning refleksiivne või metadiskursiivne. Kategooriad kujundasid käesoleva töö teoreetilise raamistiku ja tekstides korduvate tunnuste koosmõjus. Kvantitatiivse jaotuse kõrval valisin lähilugemiseks kümme pealkirja, igast kategooriast kaks: ühe tüüpilise ja ühe markantsema näite. Selline valik võimaldas siduda ülevaatliku kaardistuse kvalitatiivse tõlgendusega.

Tabel 1. Pealkirjade diskursiivsete funktsioonide jaotus ($n = 147$)

Funktsioon	Esinemissagedus	Osakaal (%)
Legitimeeriv / heroiseeriv	34	23,1%
Delegitimeeriv / süüdistav	30	20,4%
Objektistav / esteetiline	13	8,8%
Konflikti dramatiseeriv	26	17,7%
Refleksiivne / metadiskursiivne	44	29,9%
Kokku	147	100,0%

Tabelist nähtub, et suurima osakaalu moodustavad refleksiivsed ja metadiskursiivsed pealkirjad (29,9%; $n = 44$). Neile järgnevad legitimeerivad või heroiseerivad pealkirjad (23,1%; $n = 34$),

delegitimeerivad või süüdistavad pealkirjad (20,4%; n = 30) ning konflikti dramatiseerivad pealkirjad (17,7%; n = 26). Kõige väiksem osa pealkirjadest käsitleb monumenti esteetilise arutelu objektina (8,8%; n = 13). Selline jaotus osutab, et Pätsi monumendi meediakajastuse pealkirjad ei piirdu toetuse ja vastuseisu lihtsa vastandusega, sest suurima üksikkategooria moodustavad refleksiivsed ja metadiskursiivsed pealkirjad. Samas moodustavad legitimeerivad, delegitimeerivad ja konflikti markeerivad pealkirjad 61,2% valimist, mis näitab, et kajastus oli siiski tugevalt seotud vastanduvate tõlgenduste ja mälupoliitilise pingega. Seega ei olnud monument üksnes pooldava või vastustava hoiaku objekt, vaid ka laiem arutelupunkt monumentide vajalikkuse, mäletamise viiside ja ajaloolise tähenduse üle.

Legitimeerivas või heroiseerivas kategoorias esitab pealkiri „Konstantin Päts on meie ajaloo suurkuju“ (Vahtre, 2022) Pätsi rahvusliku ajaloo keskse ja positiivse tegelasena. „Meie ajaloo suurkuju“ seob ta kollektiivse ajaloomälu ning loob mulje jagatud hinnangust. Kategooriline verbivorm „on“ esitab hinnangu enesestmõistetavana. Nii esitab pealkiri monumendi kaudselt loomuliku ja õigustatud mälestamisaktina. Pealkiri „Jaanus Kangur: ehitame Eestisse lepitussamba!“ (Kangur, 2020) legitimeerib monumenti ümberraamistuse kaudu. „Lepitussammas“ seob mälestusmärgi positiivse ühiskondliku funktsiooniga, kuid samal ajal nihutab tähelepanu Pätsi isikukeskselt mälestamiselt üldisematele väärtustele. Nii pakub pealkiri vaikimisi alternatiivi Pätsi-kesksele mälestamisele. Verbivorm „ehitame“ ja hüüumärk lisavad üleskutsuva ja kaasava tooni.

Delegitimeerivas või süüdistavas kategoorias väljendab pealkiri „Eesti ei vaja riigimeeste puuslikke“ (Verrev, 2019) vastuseisu leksika kaudu. Sõna „puuslikud“ devalveerib mälestusmärgi anakronistlikuks ja laiendab kriitika üksikjuhtumilt kogu sellisele mälestamispraktikale. Teine delegitimeeriva pealkirja näide, „Olin varem Konstantin Pätsi monumendi poolt, kuid ei toeta mälestusmärki vanale väsinud autoritaarsele presidendile“ (Juske, 2020), seob monumendi Pätsi isikukuvandiga. Omadussõnad „vana“, „väsinud“ ja „autoritaarne“ muudavad isiku omadused põhjuseks, miks monument ise esitatakse vastuvõetamatuna.

Objektistavas või esteetilises kategoorias liigub tähelepanu ajalooliselt tähenduselt professionaalse kvaliteedi küsimusele. Pealkiri „Kunstiajaloolane Pätsi monumendist: Eesti uued

avalikud kunstiteosed ongi valdavalt käpardlikud“ raamib monumendi ühe näitena laiemast avaliku kunsti probleemist. Hinnang „käpardlikud“ määratleb mälestusmärgi ebaõnnestununa. Sama nihet võimendab pealkiri „Maarin Mürk Pätsi monumendi võidutööst: see ei ole kunstiliselt hea ja kaasaegne lahendus“ (Heinloo, 2020), kus monumenti käsitletakse mitte ajaloolise sümboli, vaid disainiküsimuse või linnaruumi „lahendusena“. Nii allutatakse minevikku tähistav objekt esteetilise sobivuse loogikale.

Konflikti dramatiseerivas kategoorias tõstetakse esile vastasseis kui peamine uudisväärtus. Pealkiri „Pätsi kuju ajab arvamused lahku“ konstrueerib monumendi ühiskondliku lõhe tekitajana (Mihelson, 2018). Väljend „ajab lahku“ rõhutab erimeelsust kui debati põhisisu. Markantsemas näites „Päts ja vene tank“ (Vaino, 2022) luuakse pinge äärmusliku kõrvutuse kaudu. Pätsi monument asetatakse kõrvuti okupatsiooni ja võõrvõimu sümbolitega. Pealkirja mõju võimendab lakoonilisus: seost ei argumenteerita, vaid see luuakse järsu kõrvutamise kaudu.

Refleksiivses või metadiskursiivses kategoorias ei anta otsest hinnangut niivõrd monumendile endale, kuivõrd tõstetakse arutelu keskmesse mäletamise üldised alused. Juhtkiri „Kas Päts vajab veel üht ausammast?“ (Õhtuleht, 2020) kasutab küsimusvormi, et raamida monumenti kaalumise objektina. Sõna „veel“ toob esile mälestamise võimaliku liigsuse. Pealkiri „Marek Tamm: poliitikutele polegi vaja monumente püstitada“ (Tark, 2020) liigub üksikjuhtumilt üldpõhimõttele. See ei delegitimeeri üksnes Pätsi monumenti, vaid seab kahtluse alla ka poliitikute monumentaalse mälestamise kui mälupoliitilise praktika.

Rollide ja pealkirjade vaheliste seoste täpsemaks kaardistamiseks esitan järgnevalt ristjaotuse kõnelejarollide ja diskursuste lõikes.

Tabel 2. Pealkirjade diskursiivsete funktsioonide ja kõnelejarollide ristjaotus (n = 147)

Pealkirja funktsioon	Poliitik	Professor	Publitsist	Poeet	PR	Muu	Kokku
Legitimeeriv / heroiseeriv	8	6	11	0	5	4	34
Delegitimeeriv / süüdistav	5	11	12	0	2	0	30
Objektistav / esteetiline	0	10	2	0	1	0	13
Konflikti dramatiseeriv	4	2	13	3	4	0	26
Refleksiivne / metadiskursiivne	9	6	19	4	3	3	44
Kokku	26	35	57	7	15	7	147

Tabelis on esitatud pealkirjadiskursuste absoluutarvud.

Tabel 3. Pealkirjade diskursiivsete funktsioonide ja kõnelejarollide ristjaotus protsentides rea kogusummast (n = 147)

Pealkirja funktsioon	Poliitik	Professor	Publitsist	Poeet	PR	Muu	n
Legitimeeriv / heroiseeriv	23,5%	17,6%	32,4%	0,0%	14,7%	11,8%	34
Delegitimeeriv / süüdistav	16,7%	36,7%	40,0%	0,0%	6,7%	0,0%	30
Objektistav / esteetiline	0,0%	76,9%	15,4%	0,0%	7,7%	0,0%	13
Konflikti dramatiseeriv	15,4%	7,7%	50,0%	11,5%	15,4%	0,0%	26
Refleksiivne / metadiskursiivne	20,5%	13,6%	43,2%	9,1%	6,8%	6,8%	44

Protsendid on arvutatud rea kogusummast. PR = PR-tegelane.

Tabelitest nähtub mitu mustrit. Publitsistid on üsna arvukalt esindatud kõigis kategooriates, kuid nende roll debati dünaamikas on kõnekas: tervelt pool (50%) kõigist konflikti dramatiseerivatest pealkirjadest ja 40% kõigist delegitimeerivatest pealkirjadest pärineb selle rolliga seotud tekstidest. See peegeldab arvamusakirjanduse žanrilist loogikat ja toimetuse valikuid.

Professorite profiil on teistsugune: 76,9% kõigist objektistavatest ja esteetilistest pealkirjadest kogu debatis (10 juhtumit 13-st) lähtub neilt. See näitab, et nemad oma sõnavõttudes käsitlesid monumenti kui ruumilis-kunstilist või kultuuriloolist objekti. Märkimisväärne on aga ka professorite esindatus delegitimeerivas raamis (moodustades 36,7% kõigist delegitimeerivatest pealkirjadest) — õpetlaste kriitiline hääl ei ole pelgalt ruumi ja esteetikaküsimustega tegelev, vaid ka selgemalt hinnanguline. Kõige rohkem andsid selle kategooria lähivaatlusel delegitimeerivas diskursuses tooni ajaloolased.

Poliitikute puhul võime näha väärtuspõhist positsioneerumist: pealkirjadest moodustavad legitimeeriv (23,5%) ja delegitimeeriv (16,7%) suund ligi 40%. Kui lisada sellele konflikti dramatiseeriv diskursus (15,4%), näeme üle pooltel juhtudel tugevamat väärtuspõhist positsioneerimist. Poeetide kategoorias on tähelepanuväärne null nii legitimeerivas kui delegitimeerivas kategoorias: kirjanikud, kunstnikud ja luuletajad esinevad ambivalentes või aplombikamas kontekstis („Peeter I, Lenin ja Urmas Ott. Monumendisõjad eile ja täna”, Märka, 2020; „Lapin uuest Pätsi kujust: miks see Tammsaare pargi kõrvale pannakse? Need mehed ei saanud omavahel üldse läbi”, Kuusik, 2020).

Rollide ja pealkirjade diskursuste tabel näitab kokkuvõttes, millist diskursiivset tööd eri kõnelejarollid pealkirja tasandil tegid ja milliseid ühiskondlikke positsioone need debatis kandsid.

4.3. Viie arvamuse artikli lähianalüüs

Viie arvamuse artikli lähianalüüs näitab, kuidas kaardistavas valimis esile tulnud kõnelejarollid ja pealkirjafunktsioonid avalduvad konkreetsetes tekstides. Lähianalüüsis jälgin, kuidas tekstides nimetatakse Pätsi, monumenti ja debatis osalejaid, millised Pätsi või Eesti 20. sajandi ajaloo episoodid seatakse keskmesse, milliseid vastandusi luuakse ning millise hinnangulise sõnavara kaudu monumendi tähendust kujundatakse. Lähianalüüs käsitleb viit teksti viie erineva autoripositsioonina, mille kaudu monument omandab avalikus arutelus erineva mälu poliitilise funktsiooni.

A1. Harju, Ü. (2020). „Lenin, lõbunaine ja anastussammas“. *Postimees*, 4. juuli.

Siinses analüüsis on Harju positsioneeritud publitsistina ning pealkiri „Lenin, lõbunaine ja anastussammas“ täidab konflikti dramatiseerivat funktsiooni.

Harju tekst nihutab monumendi riikliku austusavalduse registrist avaliku pilke ja kogukondliku vastuvõtu registrisse. Artikkel käsitleb monumente eeskätt avaliku vastuvõtu kaudu ja rõhutab artikli juhtlausetes, et need „tekitavad inimestes erinevaid mälestusi ja kujutluspilte“. Pealkiri seob „Lenini“, „lõbunaise“ ja „anastussamba“, viies monumendi riikliku väärkuse registrist iroonilisse ja argisesse tähendusvälja, kuhu lisanduvad vallutuse ja müüdavuse assotsiatsioonid. Irooniline ja groteskne kujundikeel jätkub võrdlustes „multika-Vanamehe pea“ ja „Lenini hiidpeaga“: Pätsi monument ei esine siin üheselt austusavaldusena, vaid tekitab ka naeruvääristavaid ja võõrandavaid seoseid.

Harju näitab mälusümbolite sõltuvust avalikust vastuvõtust Võru Eesti Ema kuju näitel, kus kogukondlik reaktsioon („meenutab [...] paljast lõbunaist“) viis ametliku kavandi muutmiseni („kogukond nõudis uut kavandit“). Sama loogika kandub Pätsi monumendile: kavand „assotsieerub“ vaatajatele eri kujunditega ning sobivuse küsimus sõnastatakse „tundeseoste“ kaudu. Harju tekst vastandab ametlikule mälu poliitikale kogukondliku taju ja argised assotsiatsioonid. Päts jääb tekstis ambivalentseks: „Eesti vabariigi looja ja viimaks äraandja“. Seetõttu „ei tundu“ kuju „liiga püha“, vaid „paneב mõtisklema Eesti ajaloo üle“ ega lase suurmehel „unustuse hõlma vajuda“.

Vastandus „avalikku ruumi püstitada“ ja „muuseumi viima“ näitab, et vaidlus käib nähtavuse ja otsustusõiguse üle: kes määrab, milline minevik on linnaruumis kohal. Harju seob Pätsi monumendi Vabadussamba, Dannebrogi ja rahvusvaheliste monumendivaidlustega, näidates, et ametlik sümbol võib avalikus vastuvõtus omandada tellijate kavatsustest erineva tähenduse. Monument ei ühenda, vaid toob esile väärtuskonfliktid ametliku mälu poliitika ja avaliku vastuvõtu vahel.

A2. Juske, J. (2020). „Olin varem Konstantin Pätsi monumendi poolt, kuid ei toeta mälestusmärki vanale väsinud autoritaarsele presidendile“. *Eesti Päevaleht*, 2. juuli.

Jaak Juske on positsioneeritud poliitikuna ning teksti pealkiri täidab delegitimeerivat funktsiooni. Pealkirjas sisalduv „olin varem Konstantin Pätsi monumendi poolt, kuid ei toeta“ näitab, et Juske ei vaidle ainult Pätsi mälestamise üle, vaid selle üle, milline visuaalne Päts avalikku ruumi kinnistatakse.

Juske vastandab kaks Pätsi-kuvandit. Esimene on „noor energiline Päts“, kes „aitas [...] arendada Tallinna kaasaegseks linnaks“ ja oli seotud Eesti iseseisvuse väljakuulutamise ja iseseisvuse väljakuulutamise. Teine on „vana väsinud autoritaarne president“, kelle „karm kivisse raiutav pilk“ jääks saatma „meid ja tulevase põlvkondi“. Tekst nihutab fookuse riigi rajamiselt demokraatia kaotamisele. Juske ei tühistata Pätsi poliitilist pärandit, vaid vaidlustab selle osa monumentaalse esiletõstmise, mis seostub autoritaarse võimuga.

Ruumiline argument seob monumendi demokraatliku avaliku ruumiga. Estonia teatri tagune ala sobiks Juske järgi noore Pätsi, linnauuenduse ja iseseisvuse väljakuulutamise ja iseseisvuse väljakuulutamise seonduvaks mälu paigaks, mitte „karmi käe Pätsi“ kinnistamiseks „demokraatliku Eesti pealinna südamesse“. Sama kriitikat toetab mälestusmärkide rohkus: Pätsil on juba „ülekaalukalt enim mälestusmärke“, mistõttu uus monument toimiks ühe kindla Pätsi-kuvandi põlistamisena.

Juske seob valitud monumendikavandi oleviku demokraatliku enesekirjeldusega. Tema kriitika keskmes on küsimus, milline Pätsi-kuvand saab avalikus ruumis nähtavaks: kas riigi rajaja või „autoritaarne president“.

A3. Heinloo, I. (2020). „Maarin Mürk Pätsi monumendi võidutööst: see ei ole kunstiliselt hea ja kaasaegne lahendus“. *ERR*, 6. juuli.

Siinses analüüsis on Maarin Mürk liigitatud eksperdi ehk professori rolli ning pealkiri täidab objektistavat ja esteetilist funktsiooni. Mürki autoriteet toetub kunstivälja pädevusele: ta käsitleb Pätsi monumenti eeskätt žanri, vormi ja avaliku ruumi objektina. Pealkirja hinnang „see ei ole kunstiliselt hea ja kaasaegne lahendus“ seab monumendi mõõdupuuks professionaalse kvaliteedi ja linnaruumi sobivuse.

Mürk vaidlustab võidutööd monumentaalkunsti žanri kaudu. Ta ütleb, et monumentaalkunst „sellisel kujul ei olegi kõige kaasaegsem nähtus“ ning seob äratuntava inimkuju kasutavad monumendid võimurežiimide enesekehtestamisega: totalitaarsed režiimid on kasutanud „ühemõttelisi propagandistlikke teoseid“ ja see on tema sõnul žanri „ära rikkunud“. Nii ei vaidlusta ta Pätsi mäletamist, vaid selle visuaalset vormistust. Väljend „büstid, ratsamonumendid ja nüüd ka pead“ asetab Pätsi kavandi vanema monumentaalkunsti järjepidevusse, mis on „dialoogis seljataga olevaga“, mitte küsimusega, „milline võiks olla hea avalik ruum edaspidi“.

Pätsi roll jääb tekstis siiski mälu poliitiliselt oluliseks. Mürk märgib, et Päts on „väga oluline“, kuid tema tegevus on „problemaatiline, eriti 1930. aastatel“. Seetõttu peab ta tähenduslikuks, et autorid on valinud „just selle aja Pätsi“, ehkki „noor Päts“ oleks olnud „tugevam ja vähem problemaatiline kujund“. Nii ei välista Mürk Pätsi mäletamist, vaid vaidlustab autoritaarse perioodi visuaalse kinnistamise avalikus ruumis.

Teksti keskne eristus on sümbolväärtuse ja kunstilise väärtuse vahel. Monument peab Mürki järgi sageli „ühiskonnas valitsevaid narratiive kindlustama“ ning selle nimel võib „kunstilist vormi tihti ohverdada“. Seetõttu saab kavand olla „diskussiooni tekitamisel väga edukas“, kuid kunstiliselt siiski ebaõnnestunud. Mürki tekst seab eksperdipositsioonilt normi, et 21. sajandi avalik mälukunst peaks lähtuma ruumist, materjalist ja vahetust kogemusest, mitte paatoslikust inimkujust ega propagandistlikust selgusest.

A4. Velliste, T. (2015). „Eesti esimene valitsusjuht väärrib mälestusmärki ka pealinnas“. *Postimees*, 27. oktoober.

Siinses analüüsis on Trivimi Velliste liigitatud PR-tegelase rolli ning pealkiri täidab legitimeerivat ja heroiseerivat funktsiooni. Velliste lähtekoht on, et riikidel on „ajalooline ühismälu“ ning mälestusmärgid peavad „meenutama ja kinnitama teatud lugu“. Monument ei ole tema käsitusel kunstiline objekt, vaid kultuurimälu korrastamise vahend.

Velliste raamib ümber Pätsi kohta käivad kriitilised mälu märksõnad. Ta nimetab ise vaidluse keskseid küsimusi: „Kas Päts ei olnud äkki reetur?“, „Miks ta alistus „hääletult“?“ ja kas tema tegevust juhtis „võimujanu“. See sõnavara kuulub Pätsi-debati püsileksikasse. Velliste vastab sellele „tagantjärele tarkuse“ kriitikaga, asetades 1939. aasta otsused olukorda, kus valida tuli „tähtajalise baaside lepingu ja sõja vahel“. Nii nihkub süü küsimus Pätsi isiklikult vastutuselt ajaloolise sundseisu ja elude säästmise argumendile. Ka 1934. aasta riigipöörde kriitika asetatakse õiguslikku raami: kaitseseisukord oli Velliste järgi „täiesti seaduslik samm“ ning Eesti oli toonases Euroopas „vägagi vaba maa“.

Pätsi esiletõstmine seotakse riikliku järjepidevusega. Velliste paigutab ta „nelja nurgakivi“ hulka koos Tõnissoni, Poska ja Laidoneriga ning nimetab teda „Päästekomitee esimeheks“, „Eesti esimeseks valitsusjuhiks“ ja „esimeseks presidendiks“. Pealkirja sõna „väärrib“ muudab monumendi moraalseks tänuvõlaks. Ruumiline argument toetab sama mõtet: Toompea lossi kõrval asuv paik ja kujund „põliste pärnapuude katedraal“ seovad Pätsi riikliku võimu ja sümbolise pühadusega.

A5. Jõerüüt, J. (2018). „Konstantin Pätsist ja rahva selgroost pärast Winston Churchill'i filmi“. *Postimees*, 26. märts.

Siinses analüüsis on Jaak Jõerüüt liigitatud poeedi rolli pealkiri täidab refleksiivset ja metadiskursiivset funktsiooni. Jõerüüt lähtub Churchill'i käsitlevast filmist, et küsida rahva moraalse vastupidavuse järele. Keskne kujund on „sisemine selgroog“: rahvas, kes „alistub võitlusest“, kaotab tema sõnul oma selgroo ja tuleviku. Nii liigub tekst Pätsi monumendi vaidluselt rahvusliku enesehinnangu ja ajaloolise trauma tasandile.

Päts esineb tekstis omariikluse sümbolina: „Konstantin Päts [on] suure osa eesti rahva teadvuses või alateadvuses üks omariikluse sümbolitest“. See põhjendab autori kuulumist ausambavaidluses „jah-poolele“. Samas ei kujuta Jõerüüt Pätsi ühemõttelise kangelasena: ta tunnistab, et „Päts poleks saanud „Churchilli teha“, sest Eesti ei olnud Suurbritannia. Pätsi kaitstakse siin sümboolse tähenduse, mitte ajaloolise eksimatuse kaudu.

Jõerüüt seob Pätsi teiste riiklike sümbolitega. Hümn, lipp, vapp ja ajaloolised isikud moodustavad tema käsitluses riikluse märgisüsteemi; nende „hävitamine“ muudaks ajaloolise riigi „lihtsalt üheks suvaliseks territooriumiks“. Monument tähistab seega piiri ajaloolise enesemõistmise ja tähendusteta ruumi vahel. Siin seostub kultuurimälu riikluse kaitsmisega.

Teksti refleksiivne mõõde avaneb selles, et 1940. aasta „püsside nurka viskamine“ kantakse üle tänapäeva hoiakutele: väljarändele, Euroopa Liidu rahale, rändepoliitikale ja „lõdvale selgroole“. Minevik ei ole Jõerüüdi jaoks lõpetatud sündmus, vaid oleviku moraalne proovikivi. Ta ei esine ajaloolasena, vaid esseistliku kõnelejana, kes tunnistab ebakindlust („Ma ainult küsin. Ma ei tea kindlat vastust!“), kuid kasutab seda lugeja kaasamiseks. Pätsi monumendi küsimus muutub nii küsimuseks sellest, millist rahvuslikku enesepilti Eesti avalikus ruumis alal hoiab.

Tekstide analüüs näitab, et Pätsi monument saab eri rollipositsioonides erineva tähenduse. PR-tegelase tekstis muutub monument riikliku tänuvõla ja järjepidevuse märgiks; poliitiku tekstis demokraatliku katkestuse probleemiks; professori tekstis esteetilise kvaliteedi küsimuseks; publitsisti tekstis avaliku vastuvõtu ja konfliktsete assotsiatsioonide väljaks; poeedi tekstis rahvusliku enesetunnetuse ja traumale silma vaatamise prooviks. Vaidluse keskmes on küsimus, milline minevikunarratiiv kultuurimälus koha saab.

5. ARUTELU JA JÄRELDUSED

Bakalaureusetöös uurisin, kuidas Konstantin Pätsi mälestusmärgi rajamist käsitlevates ajakirjandustekstides kujundatakse ajaloomälu ning millised kõnelejad saavad avalikus arutelus õiguse Pätsi pärandit tõlgendada. Lähtusin arusaamast, et monument on kultuurimälu institutsionaliseerimise katse: selle kaudu püütakse muuta üks minevikutõlgendus püsivaks, nähtavaks ja ühiskondlikult autoriteetseks. Ajakirjanduses muutus monument vaidluskohaks, kus põrkusid erinevad arusaamad Pätsist – kas riigi rajajast, 1940. aasta riigikaotuse sümbolist, avalikku ruumi paigutatud monumentaalkunsti objektist või rahvusliku mälu ühest sümbolfiguurist.

5.1. Vastus esimesele uurimisküsimusele

Töö näitas, et Pätsi monumendi debatis said kõige nähtavamaks need kõnelejad, kellel oli ajakirjanduslik, akadeemiline, poliitiline või institutsionaalne autoriteet. Rollide jaotuse analüüsis (n = 147) domineerisid publitsistid (valdavalt ajakirjanikud ja kolumnistid) (38,8%), professorid ehk akadeemilise või erialase autoriteediga eksperdid (23,8%) ning poliitikud (17,7%). PR-tegelased ja institutsionaalsed eestkõnelejad moodustasid 10,2% ning poeedid ehk loovisikud 4,8%. Kategooriasse „muu“ jäi 4,8% valimist, peamiselt biograafilised allikad ja üksikud kodanikuhääl. See jaotus osutab, et arutelu ei kujunenud laiaks kodanikuosaluse väljaks, vaid koondus nähtavate ühiskondlike kõnelejapositsioonide ümber. Kosellecki rolliloogika võimaldas valdava osa kõnelejatest käsitleda mälu poliitiliste autoriteedipositsioonidena. Zandbergi (2010) käsitlusega seostades aitab see näha, et ajakirjandus ei vahenda üksnes minevikutõlgendusi, vaid ka õigust minevikku tõlgendada: see teeb nähtavaks, kelle jutustatud minevik saab avalikus ruumis autoriteetse kuju.

5.2. Vastus teisele uurimisküsimusele

Pealkirjade kvantitatiivne analüüs (n = 147) näitas, et suurima osa moodustasid refleksiivsed ja metadiskursiivsed pealkirjad (29,9%). Need käsitlesid monumenti laiemalt mäletamise, ajaloo tõlgendamise ja avaliku ruumi küsimusena. Legitimeerivad või heroiseerivad pealkirjad moodustasid 23,1% ning rõhutasid Pätsi rolli riigi rajaja ja järjepidevuse kandjana. Delegitimeerivad või süüdistavad pealkirjad (20,4%) tõid esile autoritaarsuse, „hääletu alistumise“

ja demokraatliku katkestuse. Konflikti dramatiseerivad pealkirjad (17,7%) võimendasid vaidlust provokatiivsete võrdluste ja vastanduste abil. Objektistavad või esteetilised pealkirjad (8,8%) suunasid tähelepanu monumendi vormile, kunstilisele kvaliteedile ja ruumilisele sobivusele. Pealkirjad tegid Pätsi monumendi kohal oma metahistoorilised žestid (Undusk, 2000: 113) juba enne põhiteksti algust, raamistades mineviku kord tänuvõla, kord süü, kord esteetilise ebaõnnestumise, kord konflikti ja kord mäletamiskultuuri üldisema küsimusena. Pealkirjade analüüs näitas, et Pätsi monumendi kajastus ei taandunud toetuse ja vastuseisu lihtsale teljele. Ajakirjandus raamistas teemat kord tänuvõla, kord süü, kord esteetilise ebaõnnestumise, kord ühiskondliku konflikti, kord mäletamiskultuuri üldisema küsimusena.

5.3. Vastus kolmandale uurimisküsimusele

Viie teksti lähianalüüs avas, kuidas eri rollipositsioonid kasutavad Pätsi monumenti mälupoliitilise vahendina. Trivimi Velliste tekstis muutub monument riikliku tänuvõla ja järjepidevuse märgiks: Päts paigutatakse Eesti riikluse „nurgakivide“ hulka ning kriitilised mälumärksõnad, nagu „reetur“ ja „hääletu alistumine“, raamitakse ümber ajaloolise sundseisu ja elude säästmise argumendi kaudu. Jaak Juske tekstis kerkib esile demokraatliku katkestuse probleem: küsimus koondub sellele, milline Pätsi-kujutis avalikus ruumis nähtavaks saab, kas riigi rajaja või „autoritaarne president“. Maarin Mürgi käsitluses liigub fookus avaliku kunsti ja ruumi kvaliteedile: mälupoliitiline vaidlus asetatakse vormi, žanri, materjali ja kaasaegsuse küsimuste raamistikku. Ülle Harju tekst näitab, kuidas avalik vastuvõtt võib ametliku mälupoliitilise kavatsuse ümber pöörata: monument hakkab tähendusi omandama assotsiatsioonides, võrdlustes, irooniates ja konfliktsetes tundeseostes. Jaak Jõerüüt kasutab Pätsi rahvusliku enesetunnetuse proovikivina, sidudes ausambavaidluse 1940. aasta trauma, alistumise ja „rahva sisemise selgroo“ küsimusega. Nende tekstide võrdlus näitab, et Pätsi monumendi tähendus sõltub kõneleja autoriteedipositsioonist. PR-tegelane püüab kinnistada riiklikku tänuvõlga, poliitik piiritleb demokraatlikku avalikku ruumi sobiva mälu piire, professor hindab monumenti eksperditeadmise alusel, publitsist rõhutab avaliku vastuvõtu ettearvamatust ning poeet seob Pätsi rahvusliku moraalse enesepildiga. Vaidluse keskmes on küsimus, milline Pätsi-kujutis saab õiguse avalikus ruumis püsida.

Töö põhijäreldus on, et Pätsi monument toimis ajakirjanduses mälupoliitilise sõlmpunktina. See koondas enda ümber Eesti 20. sajandi ajaloo rasked küsimused: riigi rajamise, autoritaarsuse,

1940. aasta kaotuse, „hääletu alistumise“, avaliku ruumi tähenduse ja rahvusliku identiteedi. Monument ei tähistanud selles debatis valmis kultuurimälu, vaid tõi ajakirjanduse kaudu uuesti nähtavale kultuurimälus juba olemas olnud pinged. Ajakirjandus vahendas seda protsessi pealkirjade, autorivaliku, žanri ja arvamusruumi kaudu, kujundades, millised minevikutõlgendused said avalikus arutelus kaalu.

5.4. Meetodi piirangud ja edasised uurimissuunad

Bakalaureusetöö keskendus institutsionaliseeritud eestikeelsele ajakirjanduslikule arvamusruumile. See fookus võimaldas näha, kuidas narratiivne autoriteet jaguneb peavoolumeedias ning millised kõneleja positsioonid kujundavad Pätsi pärandi avalikku tähendust. Osaluslik ja visuaalne vastuvõtt kuulub teise uurimisraami; Pätsi monumendi meemikultuur ja huumoripõhine vastuvõtt avavad sama mälu poliitilise konflikti teistsuguse külje. Käesolev töö näitas, kuidas Pätsi monumendi tähendus kujuneb ajakirjanduses professionaalsete, institutsionaalsete ja kultuuriliste autoriteetide konkurentsisis.

KOKKUVÕTE

Käesolevas bakalaureusetöös analüüsin Konstantin Pätsi monumendi rajamise üle peetud ajakirjanduslikku debatti aastatel 2015–2022. Töö näitab, et monument toimis Eesti meedias mälupoliitilise sõlmpunktina, koondades enda ümber küsimused riiklikust järjepidevusest, demokraatlikust katkestusest, avaliku ruumi tähendusest ja rahvuslikust identiteedist. Ajakirjandus ei vahendanud seda arutelu neutraalselt, vaid kujundas aktiivselt, millised minevikutõlgendused said avalikus ruumis kaalu ning kellele anti õigus neid tõlgendusi esitada.

Valimi kaardistus näitab, et debati kõige nähtavamad kõnelejad olid ajakirjandusliku, akadeemilise, poliitilise või institutsionaalse autoriteediga isikud. Pealkirjade funktsioonide ja viie arvamuseartikli lähianalüüs kinnitab, et Pätsi monumendi tähendus ei olnud fikseeritud, vaid kujunes eri rollipositsioonide, argumentide ja keeleliste valikute koosmõjus. Uurimus põhineb 147 eestikeelsel meediakajastusel ning viie arvamuseartikli kvalitatiivsel lähianalüüsil. Töö järeldused puudutavad seetõttu eeskätt institutsionaliseeritud eestikeelset ajakirjanduslikku arvamusruumi ega laiene kogu Eesti avalikule arutelule, sealhulgas sotsiaalmeediale, venekeelsele meediale ega visuaalsele vastuvõtukultuurile.

SUMMARY

This bachelor's thesis analyzes the journalistic debate surrounding the establishment of the monument to Konstantin Päts in the Estonian media from 2015 to 2022. The thesis demonstrates that the monument functioned as a site of memory-political contestation, bringing together questions of state continuity, democratic interruption, the meaning of public space, and national identity. The press did not mediate this discussion neutrally; instead, it actively shaped which interpretations of the past gained prominence in the public sphere and who was granted the authority to present these interpretations.

The mapping of the sample indicates that the most visible speakers in the debate were individuals with journalistic, academic, political, or institutional authority. The analysis of headline functions and the close qualitative reading of five opinion articles confirm that the meaning of the Päts monument was not fixed. Rather, it was continuously constructed through the interplay of various role positions, arguments, and linguistic choices within the public discourse.

The research is based on 147 Estonian-language media coverages and a qualitative close analysis of five opinion articles. The conclusions therefore primarily concern the institutionalized Estonian-language journalistic opinion space and do not extend to the broader public debate in Estonia, including social media, Russian-language media, or visual reception culture.

KASUTATUD KIRJANDUS

Altosaar, A. (2022, 17. august). Video ja graafik: Ida-Virumaa punamonumentide asemel lokkab lilleväli. *Postimees*. Kasutatud 05.01.2026. <https://www.postimees.ee/7585984/video-ja-graafik-ida-virumaa-punamonumentide-ase- mel-lokkab-lillevali>

Anderson, B. (2003). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (revised ed.). London: Verso.

Arjakas, K. (1999). Kas pomm on lõhkenud? Eesti Päevaleht, 11. september. Kasutatud 25.04.2026, <https://dea.digar.ee/article/eestipaevaleht/1999/09/11/15.7>

Arro, H. (2017). President Päts väärrib kindlasti monumenti. *Delfi*, 26. veebruar. Kasutatud 05.01.2026. <https://arvamus.delfi.ee/artikkel/77337834/hendrik-arro-president-pats-vaarib-kindlasti-monumenti>

Assmann, J. (1988). Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität. J. Assmann ja T. Hölscher (toim), *Kultur und Gedächtnis* (lk 9–19). Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Assmann, J. (2012). Kollektiivne mälu ja kultuuriline identiteet (K. Hein, tlk). *Akadeemia*, 10, 1775–1786.

Assmann, J. (2017). *Egiptlane Mooses: Mälestus Egiptusest lääne monoteismis* (K. Hein, toim). Tallinn: Varrak.

Benjamin, W. (2010). *Valik esseid* (M. Tamm, toim; M. Sirkel, H. Krull ja T. Relve, tlk).

Berger, P. L. & Luckmann, T. (2018). Tegelikuse sotsiaalne ülesehitus. Teadmussotsioloogiline uurimus (K. Pärn, M. Parve & R. Schults, tlk; K. Ligi, toim). Ilmamaa.

Burke, P. (1997). History as social memory. P. Burke, *Varieties of cultural history* (lk 43–59). Ithaca: Cornell University Press.

Burke, P. (2003). Ajalugu kui ühiskondlik mälu (A. Väljataga, tlk). *Vikerkaar*, 10–11, 69–83.

Castañar, G. (2025). Memes, memory and monuments: Humorous debate on memory politics in Estonia. *Memory Studies*, 17. doi.org/10.1177/17506980251388313

Comer, M. (2023). Milleks monument? (M. Väljataga, tlk). *Vikerkaar*, 10–11, 138–143.

Delfi Arvamuse toimetuse. (2017, 7. jaanuar). Poolt ja vastu: kas Pätsile tuleks Toompeale monument püstitada? *Delfi Arvamus*. Kasutatud 05.01.2026. <https://arvamus.delfi.ee/artikkel/76830456/poolt-ja-vastu-kas-patsile-tuleks-toompeale-monument-pustitada>

Konstantin Päts – riigiisa või reetur? (1999). *Eesti Päevaleht*, 8. september. Kasutatud 25.04.2026, <https://dea.digar.ee/article/eestipaevaleht/1999/09/08/14.1>

Poolt ja vastu: kas Eestisse oleks vaja rohkem monumente? (2015). *Eesti Päevaleht*, 23. oktoober. Kasutatud 26.04.2026, <https://lp.delfi.ee/artikkel/72774791/poolt-ja-vastu-kas-eestisse-oleks-vaja-rohkem-monumente>

Erelt, P. (2007). Ajaloolaste lahing Konstantin Pätsi pärast. *Eesti Ekspress*, 28. juuni. Kasutatud 25.04.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/69122485/ajaloolaste-lahing-konstantin-patsi-parast>

Erll, A. (2011). *Memory in culture* (S. B. Young, tlk). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Fairclough, N. (1999). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press. Kasutatud 05.01.2026. <https://books.google.ee/books?id=4RQd8JvuKjwC>

Fenz, W. (1989). The monument is invisible, the sign visible (M.-R. Kecht, tlk). *October*, 48, 75–78. doi.org/10.2307/778951

Gómez Ramos, A. (2025). Koselleck's politics of memory: The absurd history and the implicated subject. *Contributions to the History of Concepts*, 20(1). doi.org/10.3167/choc.2025.200106

Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, toim ja tlk). Chicago: University of Chicago Press.

Harju, Ü. (2020). „Lenin, lõbunaine ja anastussammas“. *Postimees*, 4. juuli. Kasutatud 26.04.2026, <https://www.postimees.ee/7010325/ulle-harju-lenin-lobunaine-ja-anastussammas>

Heinloo, I. (2020). Maarin Mürk Pätsi monumendi võidutööst: see ei ole kunstiliselt hea ja kaasaegne lahendus. *ERR*, 6. juuli. Kasutatud 26.04.2026, <https://kultuur.err.ee/1109808/maarin-murk-patsi-monumendi-voidutoost-see-ei-ole-kunstiliselt-hea-ja-kaasaegne-lahendus>

Hiio, T. (2019). On the historical identity of the Estonians and the politics of memory in Estonia. *Institute of National Remembrance Review*, 1, 66–115.

Huizinga, J. (2013). *Kultuuriajaloo ülesanne. Valik artikleid, esseid, kõnesid* (J. Leerssen, toim; M. Sirkel, tlk). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Ilmjärv, M. (1999). Konstantin Päts ja Nõukogude Liidu Tallinna saatkond: Aastad 1925–1934. *Acta Historica Tallinensia*, 3, 205–230.

Ilmjärv, M. (2004). *Hääletu alistumine: Eesti, Läti ja Leedu välispoliitilise orientatsiooni kujunemine ja iseseisvuse kaotus 1920. aastate keskpaigast anneksioonini* (A. Mälk, toim). Tartu: Argo.

Jaanus, M. (1997). Eesti aeg ja monumentaalaeg (E.-R. Soovik, tlk). *Akadeemia*, 8, 1571–1603.

Jõekalda, K. (2020). *German monuments in the Baltic Heimat? A historiography of heritage in the „long nineteenth century“*. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia.

Jõekalda, K. (2024). Historiography of now: Russian/Soviet monuments under debate in Europe. *kunsttexte.de – Journal für Kunst- und Bildgeschichte*, 1. doi.org/10.48633/ksttx.2024.1.102627

Juske, J. (2020). Olin varem Konstantin Pätsi monumendi poolt, kuid ei toeta mälestusmärki vanale väsinud autoritaarsele presidendile. Eesti Päevaleht, 2. juuli. Kasutatud 26.04.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90339433/jaak-juske-olin-varem-konstantin-patsi-monumendi-poolt-kuid-ei-toeta-malestusmarki-vanale-vasinud-autoritaarsele-presidendile>

Jõerüüt, J. (2018). „Konstantin Pätsist ja rahva selgroost pärast Winston Churchilli filmi“. Postimees, 26. märts. Kasutatud 26.04.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4450999/jaak-joeruut-konstantin-patsist-ja-rahva-selgroost-parast-winston-churchilli-filmi>

Kaljundi, L. (2022, 2. september). Tankist edasi – kas arutelu ja dialoog on lubatud? *Müürileht*. Kasutatud 01.01.2026. <https://www.muurileht.ee/tankist-edasi-kas-arutelu-ja-dialoog-on-lubatud/>

Kaljundi, L. (2023). Monumendisõjad sõja ajal. *Vikerkaar*, 4–5, 79–90.

Kaljundi, L., Alatalu, R. (2024). War in Ukraine and the Estonian war on monuments: Contexts of a discussion that was not expected to happen. *kunsttexte.de – Journal für Kunst- und Bildgeschichte*, 1(1), 1–22. doi.org/10.48633/ksttx.2024.1.102631

Kangur, J. (2020). Ehitame Eestisse lepitussamba! Eesti Päevaleht, 23. juuli. Kasutatud 25.04.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90519667/jaanus-kangur-ehitame-eestisse-lepitussamba>

Karjahärm, T. (2017). Kolm aastapäeva 1987–1988. Historiograafilisi märkmeid ja mälestusi. I. Tuna. Ajalookultuuri ajakiri, 4, 65–78. Kasutatud 25.04.2026, <https://tuna.ra.ee/kolm-aastapaeva-1987-1988-historiograafilisi-markmeid-ja-malestusi-i/>

Karjahärm, T. (2018). *Konstantin Päts: Poliitiline biograafia. I osa. Vabameelne opositsionäär (1874–1916)* (K. Tafenu, H. Tamman, toim-d). Tallinn: Rahvusarhiiv.

Kirs, E. (1990). Poliitilisest laibast presidendiks. Edasi, 22. august. Kasutatud 25.04.2026, <https://dea.digar.ee/article/edasi/1990/08/22/16>

Kitch, C. (2008). Placing journalism inside memory — and memory studies. *Memory Studies*, 1(3), 311–320. <https://doi.org/10.1177/1750698008093796>

Kivimäe, M. (1999). Kuidas mõista ajalookirjutust? Saateks Jörn Rüseni artiklile. *Tuna. Ajalookultuuri ajakiri*, 2, 36–41.

Kivimäe, M. (2000). *Ajaloomõtlemise kolm strateegiat ja nende dialoogisuhted minevikuga*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus.

- Koselleck, R. (2003). Ajalugu, mälu ja identiteet. Intervjuu M. Tamme ja M. Väljatagaga. *Vikerkaar*, 10–11, 14–33.
- Koselleck, R. (2004). *Futures past: On the semantics of historical time* (K. Tribe, tlk). New York: Columbia University Press.
- Koselleck, R. (2010). *Vom Sinn und Unsinn der Geschichte* (C. Dutt, toim). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Krzyżanowska, N. (2022). The living memorial: A counter-monumental installation in the highly contested Budapest's Liberty Square. *Critical Discourse Studies*, 19(5), 541–562. doi.org/10.1080/17405904.2022.2033718
- Kõresaar, E. (2005). *Elu ideoloogiad: Kollektiivne mälu ja autobiograafiline minevikutõlgendus eestlaste elulugudes*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.
- Laanes, E. (2009). *Lepitamatud dialoogid: Subjekt ja mälu nõukogudejärgses eesti romaanis*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Laanes, E. (2012). Vaba mees Bornhöhe „Tasujas“: Kultuurimälu, rändavad vormid ja rahvuse rajajooned. *Keel ja Kirjandus*, juuli, 481–498.
- Laanes, E. (2017). Mälukultuuri avanemine. *Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Eesti maailmas* (lk 231–234). Tallinn: SA Eesti Koostöö Kogu.
- Legg, S. (2025). Contesting monuments: Heritage and historical geographies of inequality. *Journal of Historical Geography*, 87, 1–12. doi.org/10.1016/j.jhg.2024.09.005
- Lindsalu, I. (1990). Tamm ja mälestuskivi. *Päevaleht*, 25. veebruar. Kasutatud 25.04.2026, <https://dea.digar.ee/article/paevaleht/1990/02/25/2>
- Lotman, J. (2013). Mälu kulturooloogilises valguses (S. Salupere, tlk). *Akadeemia*, 25(10), 1731–1735.
- Lõhmus, A. (2016, 9. november). Vasakpööre ja hääletu alistumine. ERR. Kasutatud 01.01.2026, <https://www.err.ee/577044/alo-lohmus-vasakpoore-ja-haaletu-alistumine>
- Maruste, R. (2020, 27. mai). Rahva šokeerivalt hääletu alistumine. Äripäev. Kasutatud 01.01.2026, <https://www.aripaev.ee/arvamused/2020/05/27/rait-maruste-rahva-sokeerivalt-haaletu-alistumine>
- Mihelson, H. (2018). Pätsi kuju ajab arvamused lahku. Postimees, 17. detsember. Kasutatud 26.04.2026, <https://www.postimees.ee/6478906/patsi-kuju-ajab-arvamused-lahku>
- Musil, R. (2017). *Pärand eluaegu* (M. Kiirend, toim; M. Sirkel, tlk). Tallinn: EKSA.

Ojamaa, M., Ibrus, I. (2022). Juri Lotman ja digitaalsed arhiivid. *Akadeemia*, 34(2), 295–312.

Olick, J. K. (2008). Collective memory: A memoir and prospect. *Memory Studies*, 1(1), 23–29. doi.org/10.1177/17506980070838

Pajur, A. (2018). *Konstantin Päts: Poliitiline biograafia. II osa. Riigimees (1917–1956)* (K. Kaju, H. Tamman, toim-d). Tallinn: Rahvusrhiiv.

Panossiani, V. (2022). Solidifying identity discourse through the politicized monumentation of struggle. *Digest of Middle East Studies*, 31, 151–163. doi.org/10.1111/dome.12264

Peetersoo, P., Tamm, M. (toim). (2008). *Monumentaalne konflikt: Mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis*. Tallinn: Varrak.

Piirsalu, J. (1999). Kommunistid maksid Pätsile: Riigivanem Konstantin Päts töötas Venemaa heaks 4000 dollari eest aastas. *Eesti Päevaleht*, 7. september. Kasutatud 25.04.2026, <https://dea.digar.ee/article/eestipaevaleht/1999/09/07/12>

Raun, A. (2007). Ajaloolane lükkas ümber Ilmjärve skandaalse Pätsi-paljastuse. *Postimees*, 18. juuni. Kasutatud 25.04.2026, <https://www.postimees.ee/1673167/ajaloolane-lukkas-umber-ilmjarve-skandaalse-patsi-paljastuse>

Reimand, A. (2023). Estonian National Identity Discourse in 1939-1940: The Emergence of a New Hegemony. *Arbeitspapiere des Osteuropa-Instituts der Freien Universität Berlin*, 92. Kasutatud 25.04.2026, <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/90822>

Riigikantselei. (2023, 11. jaanuar). Monumendid. Kasutatud 01.01.2026. <https://www.riigikantselei.ee/monumendid>

Rose-Redwood, R., Baird, I. G., Palonen, E., Rose-Redwood, R.-R. (2022). Monumentality, memoryscapes, and the politics of place. *ACME: An International Journal for Critical Geographies*, 21(5), 448–467. Kasutatud 01.01.2026. <https://research.ebsco.com/c/qlurcm/search/details/tocsl3bw6v>

Rumm, H. (2004). Konstantin pätt, Konstantin pühak. *Eesti Päevaleht*, 19. juuli. Kasutatud 25.04.2026, <https://dea.digar.ee/article/eestipaevaleht/2004/07/19/2.10>

Rüsen, J. (1999). Ajaloolise mõtestamise struktuurid (M. Kivimäe, tlk). *Tuna. Ajalookultuuri ajakiri*, 2, 29–36.

Rüsen, J. (2001). Ajalookultuur uurimisprobleemina (M. Kivimäe, tlk). *Tuna. Ajalookultuuri ajakiri*, 3, 82–90.

Silverstone, R. (koos Ibrus, I.). (2019). *Milleks uurida meediat?* (S. Ratso, toim; L. Rünka, tlk). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Zandberg, E. (2010). The right to tell the (right) story: journalism, authority and memory. *Media, Culture & Society*, 32(5), 5–24. <https://doi.org/10.1177/0163443709350095>

Zelizer, B. (1995). Reading the past against the grain: The shape of memory studies. *Critical Studies in Mass Communication*, 12(2), 214–239.

Zelizer, B. (2008). Why memory's work on journalism does not reflect journalism's work on memory. *Memory Studies*, 1(1), 79–87. doi.org/10.1177/1750698007083891

Tamelytè, K. (2022, 11. detsember). Memory politics in Estonia: „We shouldn't turn Soviet monuments into a security threat“ – interview. *LRT.lt*. Kasutatud 03.01.2026. <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1841206/memory-politics-in-estonia-we-shouldn-t-turn-soviet-monuments-into-a-security-threat-interview>

Tamm, M. (2012). *Monumentaalne ajalugu: Esseid Eesti ajalookultuurist* (T. Triinu, toim). Tallinn: Kultuurileht.

Tamm, M. (2013a). Ajalugu, mälu ja mäluajalugu: Uutest suundadest kollektiivse mälu uuringutes. *Ajalooline Ajakiri*, 1, 111–134. doi.org/10.12697/AA.2013.1.05

Tamm, M. (2013b). Juri Lotman ja kultuurimälu teooria. *Akadeemia*, 25(10), 1747–1762.

Tamm, M. (2022). Juri Lotman ja tänapäeva kultuuriajalugu. *Akadeemia*, 34(2), 234–260.

Tark, I. (2020). Ajaloolane Marek Tamm: poliitikutele polegi vaja monumente püstitada. *Eesti Päevaleht*, 2. juuli. Kasutatud 26.04.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90327067/ajaloolane-marek-tamm-poliitikutele-polegi-vaja-monumente-pustitada>

Tatar, T. (2020). Kunstiajaloolane Pätsi monumendist: Eesti uued avalikud kunstiteosed ongi valdavalt käpardlikud. *Eesti Päevaleht*, 2. juuli. Kasutatud 26.04.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90326453/kunstiajaloolane-patsi-monumendist-eesti-uued-avalikud-kunstiteosed-ongi-valdavalt-kapardlikud>

Tarand, K. (2022, 29. aprill). Asi pole monumendis. *Sirp*. Kasutatud 01.01.2026. <https://www.sirp.ee/asi-pole-monumendis-2/>

Udam, V. (1999). Lõpetame Pätsi süüdistamise. *Eesti Päevaleht*, 6. oktoober. Kasutatud 25.04.2026, <https://dea.digar.ee/article/eestipaevaleht/1999/10/06/20.3>

Undusk, J. (2000). Ajalootõde ja metahistoorilised žestid. *Eesti ajaloo mitmest moraalist*, 2, 114–130.

Vahre, L. (2022). Konstantin Päts on meie ajaloo suurkuju. *Postimees*, 20. oktoober. Kasutatud 26.04.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7630889/lauri-vahre-konstantin-pats-on-meie-ajaloo-suurkuju>

Valge, J. (2011). Foreign Involvement and Loss of Democracy, Estonia 1934. *Journal of Contemporary History*, 46(4), 792–812. <https://doi.org/10.1177/0022009411413401>

Valge, J. (2012). London, Berliin ja Moskva ning Eesti 1934. aasta riigipööre. *Tuna. Ajalookultuuri ajakiri*, 1, 38–61.

Vaino, M. (2022). Päts ja tank. ERR, 16. september. Kasutatud 26.04.2026, <https://www.err.ee/1608718291/maarja-vaino-pats-ja-tank>

Valge, J. (2012). London, Berliin ja Moskva ning Eesti 1934. aasta riigipööre. *Tuna. Ajalookultuuri ajakiri*, 1, 38–61. Kasutatud 25.04.2026, https://www.ra.ee/wp-content/uploads/2017/03/ValgeJaak_London_TUNA2012_1.pdf

Velliste, T. (2015). Eesti esimene valitsusjuht väärrib mälestusmärki ka pealinnas. *Postimees*, 27. oktoober. Kasutatud 26.04.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3376907/trivimi-velliste-eesti-esimene-valitsusjuht-vaarib-malestusmarki-ka-pealinnas>

van Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

van Dijk, T. A. (1997). What is political discourse analysis. *Belgian Journal of Linguistics*, 11, 11–52. doi.org/10.1075/bjl.11.03dij

van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. London: SAGE Publications. Kasutatud 01.01.2026. <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/06/Teun-A.-van-Dijk-1998-Ideology.-A-Multidisciplinary-Approach.pdf>

van Dijk, T. A. (2006). Politics, ideology, and discourse. *Encyclopedia of Language & Linguistics* (2nd ed., lk 728–740). doi.org/10.1016/B0-08-044854-2/00722-7

Verrev, T. (2019). Eesti ei vaja riigimeeste puuslikke. *Postimees*, 19. detsember. Kasutatud 25.04.2026, <https://arvamus.postimees.ee/6853683/toomas-verrev-eesti-ei-vaja-riigimeeste-puuslikke>

Veski, L. (2024). The School for Democracy: Co-operation and the Authoritarian State in 1930s Estonia. *Acta Historica Tallinnensia*, 30(1), 83–112. DOI 10.3176/hist.2024.1.03

Woodworth, B. D. (2010). Mitmetähenduslik mälestusmärk: Peeter Suure naasmine Tallinna 1910. aastal. *Tuna. Ajalookultuuri ajakiri*, 3, 82–91.

Kas Päts vajab veel üht ausammast? (2020). *Õhtuleht*, 30. juuni. Kasutatud 26.04.2026, <https://www.oh tuleht.ee/1005795/juhtkiri-kas-pats-vajab-veel-uht-ausammast>

LISAD

Lisa 1. Uurimuse meediakorpus ja kvantitatiivse eelanalüüsi valim (n = 147)

Algo, Aleksander (2020). Monumentide sõda Eestis: Stalini nägu löödi sisse ja Peeter Suurest tehti münte. *Eesti Ekspress*, 4.juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/90340553/monumentide-soda-eestis-stalini-nagu-loodi-sisse-ja-peeter-suurest-tehti-munte>

Anton, Olav (2021). Olav Anton: minu presidendid. *ERR*, 9. aprill. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1608171919/olav-anton-minu-presidendid>

Anvelt, Kärt (2015). Ettepanek: Eesti Vabariigi 100 aasta juubeliks tuleb rajada Konstantin Pätsi monument. *Eesti Päevaleht*, 23. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/72768475/ettepanek-eesti-vabariigi-100-aasta-juubeliks-tuleb-rajada-konstantin-patsi-monument>

Arro, Hendrik (2017). Hendrik Arro: president Päts väärrib kindlasti monumenti. *Eesti Päevaleht*, 26. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77337834/hendrik-arro-president-pats-vaarib-kindlasti-monumenti>

Bahovski, Erkki (2020). Erkki Bahovski: kellele on vaja ausammast?. *Postimees*, 8. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7012499/erkki-bahovski-kellele-on-vaja-ausammast>

Ehala, Martin (2022). Kalevipoja mõõtu tegelane. *Postimees*, 22. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, Pole säilinud

Einmaa, Iida Mai (2022). Kopõtin: monument meenutab mulle riigipöörde teinud vana Pätsi. *ERR*, 21. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1608760576/kopotin-monument-meenutab-mulle-riigipoorde-teinud-vana-patsi>

Einmann, Andres (2017). Arnold Rüütel: Konstantin Päts väärrib monumenti. *Postimees*, 25. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/3991885/arnold-ruutel-konstantin-pats-vaarib-monumenti>

Erelt, Pekka (2017). Madis Päts: „Paneksin vanavanaisa monumendi Reaali Poisi kõrvale“. *Eesti Ekspress*, 15. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/77212518/madis-pats-paneksin-vanavanaisa-monumendi-reaali-poisi-korvale>

Harju, Ülle (2020). Lenin, lõbunaine ja anastussammas. *Postimees*, 4. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7010325/ulle-harju-lenin-lobunaine-ja-anastussammas>

Heinloo, Ivo (2020). Maarin Mürk Pätsi monumendi võidutööst: see ei ole kunstiliselt hea ja kaasaegne lahendus. *ERR*, 6. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1109808/maarin-murk-patsi-monumendi-voidutoost-see-ei-ole-kunstiliselt-hea-ja-kaasaegne-lahendus>

Helme, Kristi (2017). Jüri Kuuskemaa Pätsi monumendist: uue presidendi motoks ei tohi saada "Ma ei lähe!". *Delfi*, 25. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.delfi.ee/artikkel/77020362/juri-kuuskemaa-patsi-monumendist-uue-presidendi-motoks-ei-tohi-saada-ma-ei-lahe>

Helme, Kristi (2017). Mart Kalm: kui kunagi peaks kerkima monument Pätsile, siis seda sobib avama vaid ametisolev president. *Eesti Päevaleht*, 24. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.delfi.ee/artikkel/76998904/mart-kalm-kui-kunagi-peak-kerkima-monument-patsile-siis-seda-sobib-avama-vaid-ametisolev-president>

Herkel, Andres (2020). Andres Herkel: kui monumente maha kistakse. *Postimees*, 14. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7016946/andres-herkel-kui-monumente-maha-kistakse>

Ilmjärv, Magnus (2017). Kas mälestussammas president Pätsile lepib meid ajalooa?. *Õhtuleht*, 13. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/781806/magnus-ilmjarv-kas-malestussammas-president-patsile-lepib-meid-ajalooga>

Jäärats, Raiko (2017). Raiko Jäärats: kui Pätsile rajatakse riigikogu kõrvale ausammas, on meie ajaloolased läbi kukkunud. *Postimees*, 16. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4016033/raiko-jaarats-kui-patsile-rajatakse-riigikogu-korvale-ausammas-on-meie-ajaloolased-labi-kukkunud>

Jõerüüt, Jaak (2018). Jaak Jõerüüt: Konstantin Pätsist ja rahva selgroost pärast Winston Churchill'i filmi. *Postimees*, 26. märts. Kasutatud 26.05.2026,

<https://arvamus.postimees.ee/4450999/jaak-joeruut-konstantin-patsist-ja-rahva-selgroost-parast-winston-churchilli-filmi>

Juske, Jaak (2020). Jaak Juske: olin varem Konstantin Pätsi monumendi poolt, kuid ei toeta mälestusmärki vanale väsinud autoritaarsele presidendile. *Eesti Päevaleht*, 2. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90339433/jaak-juske-olin-varem-konstantin-patsi-monumendi-poolt-kuid-ei-toeta-malestusmarki-vanale-vasinud-autoritaarsele-presidendile>

Kangro, Karin (1900). Riigikogu kantselei: loodav monument võib kujutada üht inimest, gruppi või muud motiivi. *Postimees*, 20. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/3986331/riigikogu-kantselei-loodav-monument-voib-kujutada-uht-inimest-gruppi-voi-muud-motiivi>

Kangro, Kirke (2020). Hea uus monument. *Postimees*, 29. august. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7049593/kirke-kangro-hea-uus-monument>

Kangur, Jaanus (2020). Jaanus Kangur: ehitame Eestisse lepitussamba!. *Eesti Päevaleht*, 23. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90519667/jaanus-kangur-ehitame-eestisse-lepitussamba>

Karjatse, Tõnu (2018). Ignar Fjuk Pätsi monumendist: asukohal Tammsaare pargis oli ühehäälneline toetus. *ERR*, 13. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/876658/ignar-fjuk-patsi-monumendist-asukohal-tammsaare-pargis-oli-uehehaalne-toetus>

Karro, Kadri (2021). Monumentaalkunsti asjatundja Gregor Taul: Joala monumendi lugu on õpikunäide, kuidas asju teha ei tohiks. *Eesti Ekspress*, 20. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/92568925/monumentaalkunsti-asjatundja-gregor-taul-joala-monumendi-lugu-on-opikunaide-kuidas-asju-teha-ei-tohiks>

Kattago, Deniss (2017). Velliste surub Tallinnale Pätsi monumenti peale. *Õhtuleht*, 19. Detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.ohhtuleht.ee/847312/velliste-surub-tallinnale-patsi-monumenti-peale>

Kiisler, Vilja (2022). Linda Kaljundi: Pätsi vaikiva ajastu meenutamine on praegu väga asjakohane. *Delfi*, 13. oktoober. Kasutatud 26.05.2026,

<https://www.delfi.ee/artikkel/120082366/linda-kaljundi-patsi-vaikiva-ajastu-meenutamine-on-praegu-vaga-asjakohane>

Kimmel, Tiina Laura (2022). TÄNAVAKÜSITLUS Rahvas arvab president Pätsi monumendist hästi. *Postimees*, 23. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7632612/tanavakusitus-rahvas-arvab-president-patsi-monumendist-hasti>

Kivirähk, Andrus (1900). Andrus Kivirähk: mälestusmärk riigivanematele. *Eesti Päevaleht*, 0. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77185864/andrus-kivirahk-malestusmark-riigivanematele>

Kivirähk, Andrus (2015). Päts ja kanep. *Eesti Päevaleht*, 30. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/72830171/pats-ja-kanep>

Korsten, Teet (2020). INTERVJUU } Oma minevikust ausalt rääkides võtame vaenlaselt käest relva. *Postimees*, 25. september. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7070716/intervjuu-oma-minevikust-ausalt-raakides-votame-vaenlaselt-kaest-relva>

Korsten, Teet (2020). Mihhail Lotman: Maine seisukohalt on just parempoolse erakonnaga liitumine patt. *Postimees*, 8. august. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7034628/mihhail-lotman-maine-seisukohalt-on-just-parempoolse-erakonnaga-liitumine-patt>

Krjukov, Aleksander (2020). Helme Pätsi monumendi võidutööst: see meenutab Lembitu pea maharaiumist. *ERR*, 1. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1107841/helme-patsi-monumendi-voidutoost-see-meenutab-lembitu-pea-maharaiumist>

Kross, Eerik-Niiles (2017). Päts ja meie. *Postimees*, 6. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4005285/erik-niiles-kross-pats-ja-meie>

Kubits, meelis (2021). Meelis Kubits: millal lõpetab eliit teki enda peale tõmbamise?. *Postimees*, 14. märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7201287/meelis-kubits-millal-lopetab-eliit-teki-enda-peale-tombamise>

Kusma, Elis (2020). Monumentaalne möödapanek. *Õhtuleht*, 3. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/1006084/nadala-tipud-monumentaalne-moodapanek>

Kuus, Indrek (1900). President Kaljulaid ei poolda Pätsile monumendi püstitamist. *ERR*, 20. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/581091/president-kaljulaid-ei-poolda-patsile-monumendi-pustitamist>

Kuusk, Johanna-Kadri (2020). Lapin uuest Pätsi kujust: miks see Tammsaare pargi kõrvale pannakse? Need mehed ei saanud omavahel üldse läbi. *Õhtuleht*, 1. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/1005819/lapin-uest-patsi-kujust-miks-see-tammsaare-pargi-korvale-pannakse-need-mehed-ei-saanud-omavahel-uldse-labi>

Läänemets, Lauri (2020). Lauri Läänemets: Pätsi monumendile on alternatiiv. *Postimees*, 7. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7012262/lauri-laanemets-patsi-monumendile-on-alternatiiv>

Läänemets, Lauri (2022). Lauri Läänemets } Helmed ja Kallased loodavad isikukultusele ehitatud. *Postimees*, 6. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7642301/lauri-laanemets-helmed-ja-kallased-loodavad-isikukultusele-ehitatud-kampaaniaga-valijad-oimetuks-luua>

Laats, Lauri (2020). Pätsi monumendi vastu on ka kaalukas keskerakondlane: Pätsiga võrreldes on Georg Ots juba täitsa ilus. *Eesti Päevaleht*, 2. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90343273/patsi-monumendi-vastu-on-ka-kaalukas-keskerakondlane-patsiga-vorreldes-on-georg-ots-juba-taitsa-ilus>

Lainvoo, Linda (2020). Päts ku sümbol. *Postimees*, 2. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7008570/linda-lainvoo-pats-kui-sumbol>

Lausing, Tarmo (2017). Tarmo Lausing: milleks üldse üritada igavikustada monumendiga inimest? Inimene oma loomult on ju surelik – ajutine ja ekslik!. *Eesti Päevaleht*, 18. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77257706/tarmo-lausing-milleks-uldse-uritada-igavikustada-monumendiga-inimest-inimene-oma-loomult-on-ju-surelik-ajutine-ja-ekslik>

Liege, Carl dag (2022). Pätsi pea on monument hiilivale autokraatiale. *Postimees*, 24. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.postimees.ee/7632489/arvustus-patsi-pea-on-monument-hiilivale-autokraatiale>

Lomp, Loora-Elisabet (2020). Raske pea tõstab tüli. *Postimees*, 4. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7010293/raske-pea-tostab-tuli>

Loonurm, Erle (2020). Anders Härm: loodan, et Pätsi kuju on targem kui selle loojad. *ERR*, 30. Juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1107499/anders-harm-loodan-et-patsi-kuju-on-targem-kui-selle-loojad>

Loonurm, Erle (2020). Kalm Pätsi monumendist: Eesti kunsti seisukohalt see suur saavutus ei ole. *ERR*, 30. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1107437/kalm-patsi-monumendist-eesti-kunsti-seisukohalt-see-suur-saavutus-ei-ole>

Mäggi, Janek (2022). Janek Mäggi: Pätsi pea kõrvale saagu kiiremas korras ka Rüütli, Ilvese ja Kaljulaidi pea!. *Eesti Päevaleht*, 23. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/120087094/kolumn-janek-maggi-patsi-pea-korvale-saagu-kiiremas-korras-ka-ruutli-ilvese-ja-kaljulaidi-pea>

Mandri, Jan-Mathhias (2018). Kuidas suhtuks Tammsaare parki kerkivasse Pätsi ausambasse "pargiomanik" ise?. Delfi, 15. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://forte.delfi.ee/artikkel/84325859/kuidas-suhtuks-tammsaare-parki-kerkivasse-patsi-ausambasse-pargiomanik-ise>

Märka, Veiko (2020). Peeter I, Lenin ja Urmas Ott. Monumendisõjad eile ja täna. *Eesti Päevaleht*, 24. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90518671/peeter-i-lenin-ja-urmas-ott-monumendisõjad-eile-ja-tana>

Maruste, Rait (2015). Rait Maruste: vajame mälestusmärki kogu Eestile. *Postimees*, 1. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3382669/rait-maruste-vajame-malestusmarki-kogu-eestile>

Meiel, Kaupo (2017). Kaupo Meiel: ausammas vaidlusele. *ERR*, 5. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/580236/kaupo-meiel-ausammas-vaidlusele>

Metlev, Sergei (2018). Ilus mälestusmärk oleks pink, mille peal vestlevad Tõnisson ja Päts. *Eesti Päevaleht*, 19. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/84362257/sergei-metlev-ilus-malestusmark-oleks-pink-mille-peal-vestlevad-tonisson-ja-pats>

Mihelson, Helen (2015). Riigikogu kantselei ei ole Kuberneris aeda Pätsi monumendi püstitamist arutanud. *Postimees*, 26. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/3375663/riigikogu-kantselei-ei-ole-kuberneris-aeda-patsi-monumendi-pustitamist-arutanud>

Mihelson, Helen (2018). Pätsi kuju ajab arvamused lahku. *Postimees*, 17. Detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/6478906/patsi-kuju-ajab-arvamused-lahku>

Minnik, Taavi (2017). Taavi Minnik: Eesti poliitikud tegelgu elavate, mitte surnutega. *Postimees*, 8. Veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4007573/taavi-minnik-eesti-poliitikud-tegelgu-elavate-mitte-surnutega>

Nael, Merili (2020). Pätsi monumendi arhitekt: kõik arvajad on tegelenud asjaga mõne minuti, meie pool aastat. *ERR*, 30. Juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1107618/patsi-monumendi-arhitekt-koik-arvajad-on-tegelenud-asjaga-mone-minuti-meie-pool-aastat>

Nagel, Riho (2020). Maarja Vaino: Konstantin Pätsi mälestusmärgi kavand ei kujuta teda piisavalt väärikalt. *Eesti Päevaleht*, 30. Juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.delfi.ee/artikkel/90315841/maarja-vaino-konstantin-patsi-malestusmargi-kavand-ei-kujuta-teda-piisavalt-vaarikalt>

Oidsalu, meelis (2022). Kindel laks. *Postimees*, 7. Mai. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.postimees.ee/7516901/kindel-laks-armastus-voidab-koik-ja-patsi-pea>

Paju, Enn (2016). Konstantin Päts vääriks ausammast ainuüksi Vabadussõja alustamise eest. *ERR*, 17. Juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/561924/konstantin-pats-vaariks-ausammast-ainuüksi-vabadussoja-alustamise-eest>

Paju, Imbi (2022). Meie identiteedi tähendused ei tohi murened. *Postimees*, 29. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7636656/imbi-paju-meie-identiteedi-tahendused-ei-tohi-murened>

Pajula, Ene (2017). Mammi ei näe punasel värvil mingit süüd. *Postimees*, 30. Märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4061225/ene-pajula-veste-mammi-ei-nae-punasel-varvil-mingit-suud>

Pärli, Merilin (2022). Mart Kalm: Pätsi pea ei tõstnud pärast valmimist eriti inimeste vererõhku. *ERR*, 5. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1608778849/mart-kalm-patsi-pea-ei-tostnud-parast-valmimist-eriti-inimeste-vererohku>

Pass, Kerttu (2018). Kuum ja külm. *Eesti Päevaleht*, 17. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/84315631/kuum-ja-kulm>

Paulus, Karin (2020). Pätsi pea ongi peamine. *Postimees*, 9. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7013515/karin-paulus-patsi-pea-ongi-peamine>

Pillak, Peep (2016). Mälestusmärk president Konstantin Pätsile. *Eesti Ekspress*, 20. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/73426647/malestusmark-president-konstantin-patsile>

Põhjakas, Sauter (2022). Head pead: Päts astub suurde seltskonda. *Postimees*, 19. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.postimees.ee/7629412/head-pead-pats-astub-suurde-seltskonda>

Põlluaas, Henn (2017). EKRE saadik: Pätsile ausamba püstitamine ei ole hea mõte, vapsid vajavad rehabiliteerimist. *Eesti Päevaleht*, 8. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/76834872/ekre-saadik-patsile-ausamba-pustitamine-ei-ole-hea-mote-vapsid-vajavad-rehabiliteerimist>

Pulk, Meinhard (2020). Päts tuleb rändrahnuline ja ehk isegi brutaalne. *Postimees*, 1. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7007801/pats-tuleb-rand-rahnuline-ja-ehk-isegi-brutaalne>

Raid, Juku-Kalle (2022). Konstantin Päts – kivipallur Jürto näoga kasutu kodumaine Lenin. *Postimees*, 18. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://elu24.postimees.ee/7629377/elu25-juku-kalle-raid-konstantin-pats-kivipallur-jurto-naoga-kasutu-kodumaine-lenin>

Randla, Siim (2016). Juske soovib Päästekomitee mälestusmärki Toompeale. *Õhtuleht*, 9. Märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/721746/juske-soovib-paastekomitee-malestusmarki-toompeale>

Randla, Siim (2016). Minister plaanitavast Pätsi monumendist: mälestusmärkide püstitamine vajab kaalumist. *Õhtuleht*, 7. Märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/721398/minister-plaanitavast-patsi-monumendist-malestusmarkide-pustitamine-vajab-kaalumist>

Randla, Siim (2016). Toompeale plaanitakse rajada Pätsi monument. *Õhtuleht*, 9. Veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/717019/toompeale-plaanitakse-rajada-patsi-monument>

Randla, Siim (2018). Muuseum soovib Pätsi mälestusmärgi rajamiseks komisjoni moodustamist. *Õhtuleht*, 25. Aprill. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/873057/muuseum-soovibpatsi-malestusmargi-rajamiseks-komisjoni-moodustamist>

Ranne, Raul (2020). Raul Vaiksoo: on suur rumalus siduda kunsti või loomet poliitikaga. *Postimees*, 5. September. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7054911/raul-vaiksoo-on-suur-rumalus-siduda-kunsti-voi-loomet-poliitikaga>

Raudsepp, Ago (2022). AGO RAUDSEPP) Päts ei olnud arg. *Postimees*, 18. september. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7607847/ago-raudsepp-pats-ei-olnud-arg>

Lobjakas, Ahto (2017). Ahto Lobjakas: Päts, Eesti riigi vaenlane. *Postimees*, 8. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4007807/ahto-lobjakas-pats-eesti-riigi-vaenlane>

Tark, Indrek (2020). Ajaloolane Marek Tamm: poliitikutele polegi vaja monumente püstitada. *Eesti Päevaleht*, 2. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90327067/ajaloolane-marek-tamm-poliitikutele-polegi-vaja-monumente-pustitada>

Pillak, Peep (2016). Ajaloolane Peep Pillak: Konstantin Päts oli poliitik, mitte pühak, tal oli inimlikke nõrkusi. Aga ta väärib mälestusmärki. *Eesti Päevaleht*, 4. detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/76481815/ajaloolane-peep-pillak-konstantin-pats-oli-poliitik-mitte-puhak-tal-oli-inimlikke-norkusi-aga-ta-vaarib-malestusmarki>

Minnik, Taavi (2020). Ajaloolane purustab 1940. aasta müüte: mingit "hääletut alistumist" polnud. *Delfi*, 21. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90238833/ajaloolane-purustab-1940-aasta-muute-mingit-haaletut-alistumist-polnud>

Toimetus (2015). Ajaloolane: julgen kahelda, et Pätsi ausammas on kõige õigem meie riikluse järjepidevuse, patriotismi ja eestluse väljendaja. *Eesti Päevaleht*, 27. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.delfi.ee/artikkel/72797171/ajaloolane-julgen-kahelda-et-patsi-ausammas-on-koige-oigem-meie-riikluse-jarjepidevuse-patriotismi-ja-eestluse-valjendaja>

Pillak, Peep (2017). Ajaloolane: Kaljulaid ei ole sellistesse olukordadesse sattunud nagu Päts ning ei oska mõista tema olulist rolli meie ajaloos. *Eesti Päevaleht*, 28. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77058554/ajaloolane-kaljulaid-ei-ole-sellistesse-olukordadesse-sattunud-nagu-pats-ning-ei-oska-moista-tema-olulist-rolli-meie-ajaloos>

Tamm, Jaak (2017). Ajaloolane: Pätsi monumendi rajamine Toompea lossi aeda on kui timuka ausamba asetamine ohvri hauale. *Eesti Päevaleht*, 24. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77014890/ajaloolane-patsi-monumendi-rajamine-toompea-lossi-aeda-on-kui-timuka-ausamba-asetamine-ohvri-hauale>

Sudak, Alar (2017). Alar Sudak: keda seame eeskujuks tulevastele Eesti riigijuhtidele?. *Postimees*, 18. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4019193/alar-sudak-keda-seame-eeskujuks-tulevastele-estli-riigijuhtidele>

Gnadenteich, Uwe (2019). Algab Konstantin Pätsi mälestusmärgi ideevõistlus. *Postimees*, 19. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/6806925/algab-konstantin-patsi-malestusmargi-ideevoistlus>

Lõhmus, Alo (2015). Alo Lõhmus: inimene nimega Konstantin. *ERR*, 28. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/548124/alo-lohmus-inimene-nimega-konstantin>

Raun, Alo (2018). Alo Raun: Konstantin Pätsi ausammast ei peaks üldse Tallinna rajama. *Eesti Päevaleht*, 14. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/84308569/alo-raun-konstantin-patsi-ausammast-ei-peaks-uldse-tallinna-rajama>

Loonurm, Erle (2020). Anders Härm: loodan, et Pätsi kuju on targem kui selle loojad. *ERR*, 30. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1107499/anders-harm-loodan-et-patsi-kuju-on-targem-kui-selle-loojad>

Herkel, Andres (2020). Andres Herkel: kui monumente maha kistakse. *Postimees*, 14. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7016946/andres-herkel-kui-monumente-maha-kistakse>

Kivirähk, Andrus (1900). Andrus Kivirähk: mälestusmärk riigivanematele. *Eesti Päevaleht*, 0. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77185864/andrus-kivirahk-malestusmark-riigivanematele>

Treufeldt, Indrek (2018). Arnold ja Ingrid Rüütel andsid ETV-le avameelse intervjuu. *ERR*, 10. mai. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/830310/arnold-ja-ingrid-ruutel-andsid-etv-le-avameelse-intervjuu>

Einmann, Andres (2017). Arnold Rüütel: Konstantin Päts väärrib monumenti. *Postimees*, 25. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/3991885/arnold-ruutel-konstantin-pats-vaarib-monumenti>

Roos, Kristjan (2017). Ausammas alistujale. *Õhtuleht*, 12. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/781595/ausammas-alistujale>

Udam, Laur (2015). Ausammas vaikivale ajastule. *Õhtuleht*, 30. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/701421/top-5-rahvuslik-habi-murjanid-metsalised-ja-auraha>

Rudi, Hanneli (2017). Eesti eakaaslane: lõpetage tibldest rääkimine. *Postimees*, 12. august. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/4207737/eesti-eakaaslane-lopetage-tibldest-raakimine>

Verrev, Toomas (2019). Eesti ei vaja riigimeeste puuslikke. *Postimees*, 19. detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/6853735/toomas-verrev-eesti-ei-vaja-riigimeeste-puuslikke>

Põlluaas, Henn (2017). EKRE saadik: Pätsile ausamba püstitamine ei ole hea mõte, vapsid vajavad rehabiliteerimist. *Eesti Päevaleht*, 8. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026,

<https://epl.delfi.ee/artikkel/76834872/ekre-saadik-patsile-ausamba-pustitamine-ei-ole-hea-mote-vapsid-vajavad-rehabiliteerimist>

Bahovski, Erkki (2020). Erkki Bahovski: kellele on vaja ausammast?. Postimees, 8. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7012499/erkki-bahovski-kellele-on-vaja-ausammast>

Anvelt, Kärt (2015). Ettepanek: Eesti Vabariigi 100 aasta juubeliks tuleb rajada Konstantin Pätsi monument. Eesti Päevaleht, 23. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/72768475/ettepanek-estti-vabariigi-100-aasta-juubeliks-tuleb-rajada-konstantin-patsi-monument>

Toimetus (2019). Guud Bääd. Eesti Ekspress, 23. oktoober. Kasutatud 26.05.2026,

Väre, Hans (2020). Hans Väre: kuidas kujutada ajalugu?. ERR, 14. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1112724/hans-vare-kuidas-kujutada-ajalugu>

Kangro, Kirke (2020). Hea uus monument. Postimees, 29. august. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7049593/kirke-kangro-hea-uus-monument>

Põhjakas, Sauter (2022). Head pead: Päts astub suurde seltskonda. Postimees, 19. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.postimees.ee/7629412/head-pead-pats-astub-suurde-seltskonda>

Krjukov, Aleksander (2020). Helme Pätsi monumendi võidutööst: see meenutab Lembitu pea maharaiumist. ERR, 1. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1107841/helme-patsi-monumendi-voidutoost-see-meenutab-lembitu-pea-maharaiumist>

Arro, Hendrik (2017). Hendrik Arro: president Päts väärrib kindlasti monumenti. *Eesti Päevaleht*, 26. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77337834/hendrik-arro-president-pats-vaarib-kindlasti-monumenti>

Karjatse, Tõnu (2018). Ignar Fjuk Pätsi monumendist: asukohal Tammsaare pargis oli ühehäälnne toetus. ERR, 13. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/876658/ignar-fjuk-patsi-monumendist-asukohal-tammsaare-pargis-oli-uehaalne-toetus>

Metlev, Sergei (2018). Ilus mälestusmärk oleks pink, mille peal vestlevad Tõnisson ja Päts. Eesti Päevaleht, 19. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/84362257/sergei-metlev-ilus-malestusmark-oleks-pink-mille-peal-vestlevad-tonisson-ja-pats>

Tarand, Indrek (2017). Indrek Tarand: täna püstitame ausammast Pätsile, kas peatselt ka Ilvesele?. *Eesti Päevaleht*, 12. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77205226/indrek-tarand-tana-pustitame-ausammast-patsile-kas-peatselt-ka-ilvesele>

Teder, Indrek (2022). Indrek Teder } Vahetame Konstantin Pätsi pea tanki vastu. Postimees, 14. september. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7604578/indrek-teder-vahetame-konstantin-patsi-pea-tanki-vastu>

Teder, indrek (2018). Indrek Teder: kas me soovime monumenti alandlikule Eestile? Pätsi postament seda oleks. Eesti Päevaleht, 15. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/84326691/indrek-teder-kas-me-soovime-monumenti-alandlikule-eestile-patsi-postament-seda-oleks>

Korsten, Teet (2020). INTERVJUU } Oma minevikust ausalt rääkides võtame vaenlaselt käest relva. Postimees, 25. september. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7070716/intervjuu-oma-minevikust-ausalt-raakides-votame-vaenlaselt-kaest-relva>

Rosen, Britt (2017). Ira Lember: kui on vabadus, pole muul suurt tähtsust. Postimees, 25. märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/4053249/ira-leMBER-kui-on-vabadus-pole-muul-suurt-tahtsust>

Jõerüüt, Jaak (2018). Jaak Jõerüüt: Konstantin Pätsist ja rahva selgroost pärast Winston Churchilli filmi. *Postimees*, 26. märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4450999/jaak-joeruut-konstantin-patsist-ja-rahva-selgroost-parast-winston-churchilli-filmi>

Juske, Jaak (2020). Jaak Juske: olin varem Konstantin Pätsi monumendi poolt, kuid ei toeta mälestusmärki vanale väsinud autoritaarsele presidendile. *Eesti Päevaleht*, 2. juuli. Kasutatud

26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90339433/jaak-juske-olin-varem-konstantin-patsi-monumendi-poolt-kuid-ei-toeta-malestusmarki-vanale-vasinud-autoritaarsele-presidendile>

Tamm, Jaan (2015). Jaan Tamm: autokraatne valitseja ei sobi Eesti sümboliks. *Postimees*, 9. detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3429575/jaan-tamm-autokraatne-valitseja-ei-sobi-estis-sumboliks>

Tamm, Jaan (2017). Jaan Tamm: Eesti riigi rajamise ettevalmistamine polnud ühe mehe, ammugi veel Konstantin Pätsi, ettevõtmine. *Eesti Päevaleht*, 16. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/76924732/jaan-tamm-estis-riigi-rajamise-ettevalmistamine-polnud-ue-mehe-ammugi-veel-konstantin-patsi-ettevotmine>

Kangur, Jaanus (2020). Jaanus Kangur: ehitame Eestisse lepitussamba!. *Eesti Päevaleht*, 23. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90519667/jaanus-kangur-ehitame-estisse-lepitussamba>

Mäggi, Janek (2022). Janek Mäggi: Pätsi pea kõrvale saagu kiiremas korras ka Rüütli, Ilvese ja Kaljulaidi pea!. *Eesti Päevaleht*, 23. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/120087094/kolumn-janek-maggi-patsi-pea-korvale-saagu-kiiremas-korras-ka-ruutli-ilvese-ja-kaljulaidi-pea>

Toimetus (2020). Juhtkiri | Kas Päts vajab veel üht ausammast?. *Õhtuleht*, 30. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/1005795/juhtkiri-kas-pats-vajab-veel-ugt-ausammast>

Toimetus (2015). Juhtkiri: kas Päts väärrib monumenti?. *Eesti Päevaleht*, 23. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/72768865/juhtkiri-kas-pats-vaarib-monumenti>

Toimetus (2020). Juhtkiri: Pronkssõduri asemel parg Pätsile!. *Postimees*, 1. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7007787/juhtkiri-pronkssoduri-ase mel-parg-patsile>

Tamme, Jürgen (2017). Jürgen Tamme: mälestusmärk tapetud kuningatele Paides? Täna, ei!. *Postimees*, 7. märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4036161/jurgen-tamme-malestusmark-tapetud-kuningatele-paides-tanan-ei>

Helme, Kristi (2017). Jüri Kuuskemaa Pätsi monumendist: uue presidendi motoks ei tohi saada "Ma ei lähe!". *Delfi*, 25. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026,

<https://www.delfi.ee/artikkel/77020362/juri-kuuskemaa-patsi-monumendist-uue-presidendi-motoks-ei-tohi-saada-ma-ei-lahe>

Randla, Siim (2016). Juske soovib Päästekomitee mälestusmärki Toompeale. Õhtuleht, 9. märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/721746/juske-soovib-paastekomitee-malestusmarki-toompeale>

Ehala, Martin (2022). Kalevipoja mõõtu tegelane. Postimees, 22. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, Pole säilinud

Loonurm, Erle (2020). Kalm Pätsi monumendist: Eesti kunsti seisukohalt see suur saavutus ei ole. ERR, 30. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1107437/kalm-patsi-monumendist-eesti-kunsti-seisukohalt-see-suur-saavutus-ei-ole>

Toimetus (2022). Karis: me ju ei vaidle, et Päts oli iseseisva Eesti üks loojatest. Postimees, 21. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7631641/karis-me-ju-ei-vaidle-et-pats-oli-iseseisva-eesti-uks-loojatest>

Toimetus (2022). Kas hääletu alistuja Päts ikka väärrib järjekordset ausammast?. Õhtuleht, 20. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/1072612/juhtkiri-kas-haaletu-alistuja-pats-ikka-vaarib-jarjekordset-ausammast>

Tupp, Enn (2016). Kas Konstantin Pätsi mälestussammas Toompeal oleks peegelpilt meie mineviku valikutest?. Eesti Päevaleht, 17. detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/76631340/enn-tupp-kas-president-patsi-malestussammas-toompeal-voiks-tahendada-19391940-aastal-kaidud-eesti-tee-kordumist>

Ilmjärv, Magnus (2017). Kas mälestussammas president Pätsile lepatab meid ajalooga?. Õhtuleht, 13. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/781806/magnus-ilmjarv-kas-malestussammas-president-patsile-lepatab-meid-ajalooga>

Meiel, Kaupo (2017). Kaupo Meiel: ausammas vaidlusele. ERR, 5. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/580236/kaupo-meiel-ausammas-vaidlusele>

Oidsalu, meelis (2022). Kindel laks. Postimees, 7. mai. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.postimees.ee/7516901/kindel-laks-armastus-voidab-koik-ja-patsi-pea>

Raid, Juku-Kalle (2022). Konstantin Päts – kivi­pallur Jürto näoga kasutu kodumaine Lenin. Postimees, 18. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://elu24.postimees.ee/7629377/elu25-juku-kalle-raid-konstantin-pats-kivipallur-jurto-naoga-kasutu-kodumaine-lenin>

Vah­tre, Lauri (2022). Konstantin Päts on meie ajaloo suurkuju. Postimees, 20. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7630889/lauri-vah­tre-konstantin-pats-on-meie-ajaloo-suurkuju>

Uljas, Jüri (2017). Konstantin Päts rajas endale ausambad juba ise – näiteks emadepäeva. Eesti Päevaleht, 19. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/76960908/konstantin-pats-rajab-endale-ausambad-juba-ise-naiteks-emadepaeva>

Paju, Enn (2016). Konstantin Päts väär­iks ausammast ainuüksi Vabadussõja alustamise eest. ERR, 17. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/561924/konstantin-pats-vaariks-ausammast-ainuüksi-vabadussoja-alustamise-eest>

Vihma, Ulo (2017). Konstantin Pätsi mälestusmärk ehk tule eile meile. Eesti Ekspress, 14. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/77215930/konstantin-patsi-malestusmark-ehk-tule-eile-meile>

Velliste, Trivimi (2016). Konstantin Pätsi paradoks ehk äraleppimine ajaloo­ga. Postimees, 3. september. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3817273/trivimi-velliste-konstantin-patsi-paradoks-ehk-araleppimine-ajalooga>

Einmaa, Iida Mai (2022). Kopõtin: monument meenutab mulle riigipõörde teinud vana Pätsi. ERR, 21. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1608760576/kopotin-monument-meenutab-mulle-riigipoorde-teinud-vana-patsi>

Mandri, Jan-Mathhias (2018). Kuidas suhtuks Tammsaare parki kerkivasse Pätsi ausambasse "pargiomanik" ise?. Delfi, 15. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://forte.delfi.ee/artikkel/84325859/kuidas-suhtuks-tammsaare-parki-kerkivasse-patsi-ausambasse-pargiomanik-ise>

Vaino, Maarja (2022). Kultuurigeograaf: mõtleme Eestis ruumi funktsioonile, aga mitte sellele, kas see on kaunis. ERR, 3. november. Kasutatud 26.05.2026,

<https://kultuur.err.ee/1608776722/kultuurigeograaf-motleme-eestis-ruumi-funktsioonile-aga-mitte-sellele-kas-see-on-kaunis>

Tatar, Tonis (2020). Kunstiajaloolane Pätsi monumendist: Eesti uued avalikud kunstiteosed ongi valdavalt käpardlikud. Eesti Päevaleht, 2. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90326453/kunstiajaloolane-patsi-monumendist-eesti-uued-avalikud-kunstiteosed-ongi-valdavalt-kapardlikud>

Pass, Kerttu (2018). Kuum ja külm. Eesti Päevaleht, 17. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/84315631/kuum-ja-kulm>

Toimetus, Areen (2017). Kuus ideed, milline võiks välja näha Pätsi mälestussammas. Eesti Ekspress, 22. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/77286524/kuus-ideed-milline-voiks-valja-naha-patsi-malestussammas>

Kuusk, Johanna-Kadri (2020). Lapin uuest Pätsi kujust: miks see Tammsaare pargi kõrvale pannakse? Need mehed ei saanud omavahel üldse läbi. Õhtuleht, 1. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/1005819/lapin-uest-patsi-kujust-miks-see-tammsaare-pargi-korvale-pannakse-need-mehed-ei-saanud-omavahel-uldse-labi>

Läänemets, Lauri (2022). Lauri Läänemets } Helmed ja Kallased loodavad isikukultusele ehitatud. Postimees, 6. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7642301/lauri-laanemets-helmed-ja-kallased-loodavad-isikukultusele-ehitatud-kampaaniaga-valijad-oimetuks-luua>

Läänemets, Lauri (2020). Lauri Läänemets: Pätsi monumendile on alternatiiv. Postimees, 7. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7012262/lauri-laanemets-patsi-monumendile-on-alternatiiv>

Vah tre, Lauri (2021). Lauri Vah tre: Päts, Laidoner ja infosõda. ERR, 21. aprill. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1608180547/lauri-vah tre-pats-laidoner-ja-infosoda>

Harju, Ülle (2020). Lenin, lõbunaine ja anastussammas. Postimees, 4. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7010325/ulle-harju-lenin-lobunaine-ja-anastussammas>

Kiisler, Vilja (2022). Linda Kaljundi: Pätsi vaikiva ajastu meenutamine on praegu väga asjakohane. Delfi, 13. oktoober. Kasutatud 26.05.2026,

<https://www.delfi.ee/artikkel/120082366/linda-kaljundi-patsi-vaikiva-ajastu-meenutamine-on-praegu-vaga-asjakohane>

Heinloo, Ivo (2020). Maarin Mürk Pätsi monumendi võidutööst: see ei ole kunstiliselt hea ja kaasaegne lahendus. ERR, 6. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1109808/maarin-murk-patsi-monumendi-voidutoost-see-ei-ole-kunstiliselt-hea-ja-kaasaegne-lahendus>

Vaino, Maarja (2015). Maarja Vaino: Eesti sümbolitest loobumise talumatu kergus. Postimees, 10. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3392233/maarja-vaino-eesti-sumbolitest-loobumise-talumatu-kerkus>

Nagel, Riho (2020). Maarja Vaino: Konstantin Pätsi mälestusmärgi kavand ei kujuta teda piisavalt väärikalt. Eesti Päevaleht, 30. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.delfi.ee/artikkel/90315841/maarja-vaino-konstantin-patsi-malestusmargi-kavand-ei-kujuta-teda-piisavalt-vaarikalt>

Vaino, Maarja (2020). Maarja Vaino: meie oskamatus luua monumente. Postimees, 21. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7021943/maarja-vaino-meie-oskamatus-luua-monumente>

Wiedebaum, Reet (2020). Repliik: Ausammas Eesti demokraatia tapnud Pätsile? Tänan, ei!. ERR, 30. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1107611/maarja-vaino-patsi-monumendi-voidutoo-ei-ole-vaarikas>

Vaino, Maarja (2017). Maarja Vaino: presidendi sõna. Postimees, 23. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3988867/maarja-vaino-presidendi-sona>

Vaino, Maarja (2018). Maarja Vaino: sajaga puusse?. Postimees, 2. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4361965/maarja-vaino-sajaga-puusse>

Vaino, Maarja (2016). Maarja Vaino. Ohvrimentaliteedist ja nurgatagusest ajaloost. ERR, 16. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/312618/maarja-vaino-ohvrimentaliteedist-ja-nurgatagusest-ajaloost>

Erelt, Pekka (2017). Madis Päts: „Paneksin vanavanaisha monumendi Reaali Poisi kõrvale“. Eesti Ekspress, 15. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/77212518/madis-pats-paneksin-vanavanaisha-monumendi-reaali-poisi-korvale>

Pillak, Peep (2016). Mälestusmärk president Konstantin Pätsile. Eesti Ekspress, 20. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/73426647/malestusmark-president-konstantin-patsile>

Pajula, Ene (2017). Mammi ei näe punasel värvil mingit süüd. Postimees, 30. märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4061225/ene-pajula-veste-mammi-ei-nae-punasel-varvil-mingit-suud>

Tometus (2021). Marek Reinaas: ma ei ole reklaami- ja pullimees, võtan poliitikat tõsiselt. Inimesed, harjuge sellega!. Delfi, 9. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.delfi.ee/artikkel/94811955/toointervjuu-marek-reinaas-ma-ei-ole-reklaami-ja-pullimees-votan-poliitikat-tosiselt-inimesed-harjuge-sellega>

Helme, Kristi (2017). Mart Kalm: kui kunagi peaks kerkima monument Pätsile, siis seda sobib avama vaid ametisolev president. Eesti Päevaleht, 24. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.delfi.ee/artikkel/76998904/mart-kalm-kui-kunagi-peak-kerkima-monument-patsile-siis-seda-sobib-avama-vaid-ametisolev-president>

Pärli, Merilin (2022). Mart Kalm: Pätsi pea ei tõstnud pärast valmimist eriti inimeste vererõhku. ERR, 5. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1608778849/mart-kalm-patsi-pea-ei-tostnud-parast-valmimist-eriti-inimeste-vererohku>

Kubits, meelis (2021). Meelis Kubits: millal lõpetab eliit teki enda peale tõmbamise?. Postimees, 14. märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7201287/meelis-kubits-millal-lopetab-eliit-teki-enda-peale-tombamise>

Paju, Imbi (2022). Meie identiteedi tähendused ei tohi murenedada. Postimees, 29. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7636656/imbi-paju-meie-identiteedi-tahendused-ei-tohi-murenedada>

Veski, Liis (2022). Meie oleme võimu hooldajad. ERR, 26. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1608800161/liisi-veski-meie-oleme-voimu-hooldajad>

Korsten, Teet (2020). Mihhail Lotman: Maine seisukohalt on just parempoolse erakonnaga liitumine patt. Postimees, 8. august. Kasutatud 26.05.2026,

<https://www.postimees.ee/7034628/mihhail-lotman-maine-seisukohalt-on-just-parempoolse-erakonnaga-liitumine-patt>

Roos, Kristjan (1900). Millal valmib Pätsi monument?. Õhtuleht, 0. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/1027068/millal-valmib-patsi-monument>

Randla, Siim (2016). Minister plaanitavast Pätsi monumendist: mälestusmärkide püstitamine vajab kaalumist. Õhtuleht, 7. märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/721398/minister-plaanitavast-patsi-monumendist-malestusmarkide-pustitamine-vajab-kaalumist>

Karro, Kadri (2021). Monumentaalkunsti asjatundja Gregor Taul: Joala monumendi lugu on õpikunäide, kuidas asju teha ei tohiks. Eesti Ekspress, 20. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/92568925/monumentaalkunsti-asjatundja-gregor-aul-joala-monumendi-lugu-on-opikunaide-kuidas-asju-teha-ei-tohiks>

Kusma, Elis (2020). Monumentaalne möödapanek. Õhtuleht, 3. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/1006084/nadala-tipud-monumentaalne-moodapanek>

Algo, Aleksander (2020). Monumentide sõda Eestis: Stalini nägu löödi sisse ja Peeter Suurest tehti münte. Eesti Ekspress, 4. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/90340553/monumentide-soda-cestis-stalini-nagu-loodi-sisse-ja-peeter-suurest-tehti-munte>

Tamm, Jaan (2018). Muinsuskaitaja: miks rajame uusi mälestusmärke, ent unustame samas vanad sümbolid? Poliitikud, võtke presidentidest eeskuju. Eesti Päevaleht, 17. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/80818017/muinsuskaitaja-miks-rajame-uusi-malestusmarke-ent-unustame-samas-vanad-sumbolid-poliitikud-votke-presidentidest-eeskuju>

Randla, Siim (2018). Muuseum soovib Pätsi mälestusmärgi rajamiseks komisjoni moodustamist. Õhtuleht, 25. aprill. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/873057/muuseum-soovibpatsi-malestusmargi-rajamiseks-komisjoni-moodustamist>

Anton, Olav (2021). Olav Anton: minu presidentid. ERR, 9. aprill. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1608171919/olav-anton-minu-presidentid>

Remsu, Olev (2015). Olev Remsu: mitte Päts, vaid kaerajaan. Postimees, 2. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3382649/olev-remsu-mitte-pats-vaid-kaerajaan>

Remsu, Olev (2021). Olev Remsu: Tammsaare park on kui neetud. Ehitagem paleesid parem Lasnamäele. Eesti Päevaleht, 9. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/93679149/kolumn-olev-remsu-tammsaare-park-on-kui-neetud-ehitagem-paleesid-parem-lasnamaele>

Raun, Alo (2022). PÄEVA KOMMENTAAR | Alo Raun: palju õnne, Tallinn sai fašistliku kivitalluuri kuju. See on „president“ Pätsile paras. Eesti Päevaleht, 21. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/120086426/paeva-kommentaar-alo-raun-palju-onne-tallinn-sai-fasistliku-kivitalluuri-kuju-see-on-president-patsile-paras>

Raun, Alo (2020). PÄEVAKOMMENTAAR | Alo Raun: võidumonument on kui Eesti kuninga pea kandikul. Ei sobi see Pätsile, ei sobi Tallinnale. Eesti Päevaleht, 30. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90318583/paevakommentaar-alo-raun-voidumonument-on-kui-eesti-kuninga-pea-kandikul-ei-sobi-see-patsile-ei-sobi-tallinnale>

Kivirähk, Andrus (2015). Päts ja kanep. Eesti Päevaleht, 30. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/72830171/pats-ja-kanep>

Kross, Eerik-Niiles (2017). Päts ja meie. Postimees, 6. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4005285/erik-niiles-kross-pats-ja-meie>

Vaino, Maarja (2022). Päts ja vene tank. ERR, 16. september. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1608718291/maarja-vaino-pats-ja-tank>

Lainvoo, Linda (2020). Päts kui sümbol. Postimees, 2. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7008570/linda-lainvoo-pats-kui-sumbol>

Pulk, Meinhard (2020). Päts tuleb rändrahnuline ja ehk isegi brutaalne. Postimees, 1. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7007801/pats-tuleb-rand-rahuline-ja-ehk-isegi-brutaalne>

Soonvald, Urmo (2018). Päts, müstiline mees. Eesti Päevaleht, 23. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/81194385/pats-mustiline-mees>

Raun, Alo (2017). Pätsi kõva käe võimu võib kaudselt võrrelda nüüdisaja Singapuriga. Eesti Päevaleht, 11. märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77478398/patsi-kova-kae-voimu-voib-kaudselt-vorrelda-nuudisaja-singapuriga>

Mihelson, Helen (2018). Pätsi kuju ajab arvamused lahku. Postimees, 17. detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/6478906/patsi-kuju-ajab-arvamused-lahku>

Nael, Merili (2020). Pätsi monumendi arhitekt: kõik arvajad on tegelenud asjaga mõne minuti, meie pool aastat. ERR, 30. juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1107618/patsi-monumendi-arhitekt-koik-arvajad-on-tegelenud-asjaga-mone-minuti-meie-pool-aastat>

Laats, Lauri (2020). Pätsi monumendi vastu on ka kaalukas keskerakondlane: Pätsiga võrreldes on Georg Ots juba täitsa ilus. Eesti Päevaleht, 2. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90343273/patsi-monumendi-vastu-on-ka-kaalukas-keskerakondlane-patsiga-vorreldes-on-georg-ots-juba-taitsa-ilus>

Liege, Carl dag (2022). Pätsi pea on monument hiilivale autokraatiale. Postimees, 24. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.postimees.ee/7632489/arvustus-patsi-pea-on-monument-hiilivale-autokraatiale>

Paulus, Karin (2020). Pätsi pea ongi peamine. Postimees, 9. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7013515/karin-paulus-patsi-pea-ongi-peamine>

Märka, Veiko (2020). Peeter I, Lenin ja Urmas Ott. Monumendisõjad eile ja täna. Eesti Päevaleht, 24. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90518671/peeter-i-lenin-ja-urmas-ott-monumendisoad-eile-ja-tana>

Toimetus, Jaak Valge (1900). Poolt ja vastu: kas Eestisse oleks vaja rohkem monumente?. Eesti Päevaleht, 0. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026,

Toimetus (2017). Poolt ja vastu: kas Pätsile tuleks Toompeale monument püstitada?. Eesti Päevaleht, 27. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/76830456/poolt-ja-vastu-kas-patsile-tuleks-toompeale-monument-pustitada>

Raun, Alo (2018). Poolt ja vastu. Kas Konstantin Pätsi sammas tuleks rajada Tallinnasse Estonia teatri taha Tammsaare parki?. Eesti Päevaleht, 17. november. Kasutatud 26.05.2026,

<https://epl.delfi.ee/artikkel/84329763/poolt-ja-vastu-kas-konstantin-patsi-sammas-tuleks-rajada-tallinnasse-estonia-teatri-taha-tammsaare-parki>

Toimetus (2019). Postimees.ee küsitlus: Kas Konstantin Päts väärrib monumenti Tallinna südalinnas?. Postimees, 13. detsember. Kasutatud 26.05.2026,

Kuus, Indrek (1900). President Kaljulaid ei poolda Pätsile monumendi püstitamist. ERR, 0. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/581091/president-kaljulaid-ei-poolda-patsile-monumendi-pustitamist>

Rooväli, Küllike (2016). Rahvas otsustab, kas Päts saab monumendi. Õhtuleht, 29. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/773428/rahvas-otsustab-kas-pats-saab-monumendi>

Jäärats, Raiko (2017). Raiko Jäärats: kui Pätsile rajatakse riigikogu kõrvale ausammas, on meie ajaloolased läbi kukkunud. Postimees, 16. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4016033/raiko-jaarats-kui-patsile-rajatakse-riigikogu-korvale-ausammas-on-meie-ajaloolased-labi-kukkunud>

Maruste, Rait (2015). Rait Maruste: vajame mälestusmärki kogu Eestile. Postimees, 1. november. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3382669/rait-maruste-vajame-malestusmarki-kogu-eestile>

Lomp, Loora-Elisabet (2020). Raske pea tõstab tüli. Postimees, 4. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7010293/raske-pea-tostab-tuli>

Ranne, Raul (2020). Raul Vaiksoo: on suur rumalus siduda kunsti või loomet poliitikaga. Postimees, 5. september. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7054911/raul-vaiksoo-on-suur-rumalus-siduda-kunsti-voi-loomet-poliitikaga>

Raun, Alo (2017). Repliik: Ausammas Eesti demokraatia tapnud Pätsile? Tänan, ei!. Eesti Päevaleht, 8. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77160104/repliik-ausammas-eesti-demokraatia-tapnud-patsile-tanan-ei>

Mihelson, Helen (2015). Riigikogu kantselei ei ole Kubneri aeda Pätsi monumendi püstitamist arutanud. Postimees, 26. oktoober. Kasutatud 26.05.2026,

<https://www.postimees.ee/3375663/riigikogu-kantselei-ei-ole-kuberner-i-aeda-patsi-monumendi-pustitamist-arutanud>

Kangro, Karin (1900). Riigikogu kantselei: loodav monument võib kujutada üht inimest, gruppi või muud motiivi. Postimees, 0. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/3986331/riigikogu-kantselei-loodav-monument-voib-kujutada-uht-inimest-gruppi-voi-muud-motiivi>

Solmann, Riina (2018). Riina Solman: Eesti riigi rajaja Konstantin Päts väärrib ausammast Tallinnas. Eesti Päevaleht, 27. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/83178159/riina-solman-eesti-riigi-rajaja-konstantin-pats-vaarib-ausammast-tallinnas>

Toimetus (2017). Sajandaks juubeliks kiirkorras ausammas. Õhtuleht, 14. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/787724/juhtkiri-sajandaks-juubeliks-kiirkorras-ausammas>

Tiks, Joosep (2020). Seeder: EKRE ülbis hakkab meenutama Reformierakonna oma. Eesti Päevaleht, 3. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90343057/seeder-ekre-ulbus-hakkab-meenutama-reformierakonna-oma>

Udam, Laur (2017). Seisukoht | Lilled Pätsile. Õhtuleht, 25. jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/783870/seisukoht-lilled-patsile>

Veidenberg, Ingrid (2017). Siim Kallas: Päts väärrib ausammast küll. Ja selle ausamba avamisele oleksin ma läinud ilma igasuguse poleemikata. Eesti Päevaleht, 24. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77330812/video-siim-kallas-pats-vaarib-ausammast-kull-ja-selle-ausamba-avamisele-oleksin-ma-lainud-ilma-igasuguse-poleemikata>

Minnik, Taavi (2017). Taavi Minnik: Eesti poliitikud tegelgu elavate, mitte surnutega. Postimees, 8. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4007573/taavi-minnik-eesti-poliitikud-tegelgu-elavate-mitte-surnutega>

Kimmel, Tiina Laura (2022). TÄNAVAKÜSITLUS Rahvas arwab president Pätsi monumendist hästi. Postimees, 23. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7632612/tanavakusitlus-rahvas-arbab-president-patsi-monumendist-hasti>

Lausing, Tarmo (2017). Tarmo Lausing: milleks üldse üritada igavikustada monumendiga inimest? Inimene oma loomult on ju surelik – ajutine ja ekslik!. Eesti Päevaleht, 18. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77257706/tarmo-lausing-milleks-uldse-uritada-igavikustada-monumendiga-inimest-inimene-oma-loomult-on-ju-surelik-ajutine-ja-ekslik>

Randla, Siim (2016). Toompeale plaanitakse rajada Pätsi monument. Õhtuleht, 9. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/717019/toompeale-plaanitakse-rajada-patsi-monument>

Velliste, Trivimi (2018). Trivimi Velliste Konstantin Pätsist: Eesti alistus ilma ühegi pussipauguta – kas Päts oli siis reetur, argpüks või mõlemat korraga?. Eesti Päevaleht, 29. aprill. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/81932215/trivimi-velliste-konstantin-patsist-eesti-alistus-ilma-uegi-pussipauguta-kas-pats-oli-siis-reetur-argpuks-voi-molemat-korraga-kahjuks-ei-tunne-kriitikud-toonast-aegruumi>

Velliste, Trivimi (2015). Trivimi Velliste: Eesti esimene valitsusjuht väärrib mälestusmärki ka pealinnas. Postimees, 27. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3376907/trivimi-velliste-eesti-esimene-valitsusjuht-vaarib-malestusmarki-ka-pealinnas>

Velliste, Trivimi (2020). Trivimi Velliste: Konstantin Päts ei olnud hea ega halb. Aga ta väärrib mäletamist. Või Jeltsin peabki jääma ainsaks riigipeaks, kellele on Tallinnas mälestusmärk?. Eesti Päevaleht, 5. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90363753/trivimi-velliste-konstantin-pats-ei-olnud-hea-ega-halb-aga-ta-vaarib-maletamist-voi-jeltsin-peabki-jaama-ainsaks-riigipeaks-kellele-on-tallinnas-malestusmark>

Reinsalu, Urmas (2018). Urmas Reinsalu: Noor Konstantin Päts vajab ausammast – tekstiga „Eesti Vabariigi rajaja, peaminister ja päästekomitee juht“. Eesti Päevaleht, 29. juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/83188311/urmas-reinsalu-noor-konstantin-pats-vajab-ausammast-tekstiga-eesti-vabariigi-rajaja-peaminister-ja-paastekomitee-juht>

Sutrop, Urmas (2015). Urmas Sutrop: Kas Päts väärrib monumenti? Kas 100 aasta pärast rajatakse Savisaarele monument rahvusriigi arendamise eest?. Eesti Päevaleht, 27. oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/72801375/urmas-sutrop-kas-pats-vaarib-monumenti-kas-100-aasta-parast-rajatakse-savisaarele-monument-rahvusriigi-arendamise-eest>

Kattago, Deniss (2017). Velliste surub Tallinnale Pätsi monumenti peale. Õhtuleht, 19. detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.ohhtuleht.ee/847312/velliste-surub-tallinnale-patsi-monumenti-peale>

Siilats, Viktor (2016). Viktor Siilats: ausammas kurjategija ja reetur Pätsile?. Postimees, 18. veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3588213/viktor-siilats-ausammas-kurjategija-ja-reetur-patsile>

Raun, Alo (2017). Pätsi kõva käe võimu võib kaudselt võrrelda nüüdisaja Singapuriga. Eesti Päevaleht, 11. Märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77478398/patsi-kova-kae-voimu-voib-kaudselt-vorrelda-nuudisaja-singapuriga>

Raun, Alo (2017). Repliik: Ausammas Eesti demokraatia tapnud Pätsile? Tänan, ei!. Eesti Päevaleht, 8. Veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77160104/repliik-ausammas-eesti-demokraatia-tapnud-patsile-tanan-ei>

Raun, Alo (2018). Alo Raun: Konstantin Pätsi ausammast ei peaks üldse Tallinna rajama. Eesti Päevaleht, 14. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/84308569/alo-raun-konstantin-patsi-ausammast-ei-peak-uldse-tallinna-rajama>

Raun, Alo (2018). Poolt ja vastu. Kas Konstantin Pätsi sammas tuleks rajada Tallinnasse Estonia teatri taha Tammsaare parki?. Eesti Päevaleht, 17. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/84329763/poolt-ja-vastu-kas-konstantin-patsi-sammas-tuleks-rajada-tallinnasse-estonia-teatri-taha-tammsaare-parki>

Raun, Alo (2020). PÄEVAKOMMENTAAR | Alo Raun: võidumonument on kui Eesti kuninga pea kandikul. Ei sobi see Pätsile, ei sobi Tallinnale. Eesti Päevaleht, 30. Juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90318583/paevakommentaar-alo-raun-voidumonument-on-kui-eesti-kuninga-pea-kandikul-ei-sobi-see-patsile-ei-sobi-tallinnale>

Raun, Alo (2022). PÄEVA KOMMENTAAR | Alo Raun: palju õnne, Tallinn sai fašistliku kivipalluri kuju. See on „president“ Pätsile paras. Eesti Päevaleht, 21. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/120086426/paeva-kommentaar-alo-raun-palju-onne-tallinn-sai-fasistliku-kivipalluri-kuju-see-on-president-patsile-paras>

Reinsalu, Urmas (2018). Urmas Reinsalu: Noor Konstantin Päts vajab ausammast – tekstiga „Eesti Vabariigi rajaja, peaminister ja päästekomitee juht“. Eesti Päevaleht, 29. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/83188311/urmas-reinsalu-noor-konstantin-pats-vajab-ausammast-tekstiga-eesti-vabariigi-rajaja-peaminister-ja-paastekomitee-juht>

Remsu, Olev (2015). Olev Remsu: mitte Päts, vaid kaerajaan. Postimees, 2. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3382649/olev-remsu-mitte-pats-vaid-kaerajaan>

Remsu, Olev (2021). Olev Remsu: Tammsaare park on kui neetud. Ehitagem paleesid parem Lasnamäele. Eesti Päevaleht, 9. Juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/93679149/kolumn-olev-remsu-tammsaare-park-on-kui-neetud-ehitagem-paleesid-parem-lasnamaele>

Roos, Kristjan (1900). Millal valmib Pätsi monument?. *Õhtuleht*, 0. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/1027068/millal-valmib-patsi-monument>

Roos, Kristjan (2017). Ausammas alistujale. *Õhtuleht*, 12. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/781595/ausammas-alistujale>

Rooväli, Küllike (2016). Rahvas otsustab, kas Päts saab monumendi. *Õhtuleht*, 29. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/773428/rahvas-otsustab-kas-pats-saab-monumendi>

Rosen, Britt (2017). Ira Lember: kui on vabadus, pole muul suurt tähtsust. *Postimees*, 25. Märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/4053249/ira-leMBER-kui-on-vabadus-pole-muul-suurt-tahtsust>

Rudi, Hanneli (2017). Eesti eakaaslane: lõpetage tibldest rääkimine. *Postimees*, 12. August. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/4207737/eesti-eakaaslane-lopetage-tibldest-raakimine>

Siilats, Viktor (2016). Viktor Siilats: ausammas kurjategija ja reetur Pätsile?. *Postimees*, 18. Veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3588213/viktor-siilats-ausammas-kurjategija-ja-reetur-patsile>

Solmann, Riina (2018). Riina Solman: Eesti riigi rajaja Konstantin Päts väärrib ausammast Tallinnas. *Eesti Päevaleht*, 27. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/83178159/riina-solman-eesti-riigi-rajaja-konstantin-pats-vaarib-ausammast-tallinnas>

Soonvald, Urmo (2018). Päts, müstiline mees. *Eesti Päevaleht*, 23. Veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/81194385/pats-mustiline-mees>

Sutrop, Urmas (2015). Urmas Sutrop: Kas Päts väärrib monumenti? Kas 100 aasta pärast rajatakse Savisaarele monument rahvusriigi arendamise eest?. *Eesti Päevaleht*, 27. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/72801375/urmas-sutrop-kas-pats-vaarib-monumenti-kas-100-aasta-parast-rajatakse-savisaarele-monument-rahvusriigi-arendamise-eest>

Tamm, Jaan (2015). Jaan Tamm: autokraatne valitseja ei sobi Eesti sümboliks. *Postimees*, 9. Detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3429575/jaan-tamm-autokraatne-valitseja-ei-sobi-eesti-sumboliks>

Tamm, Jaan (2017). Jaan Tamm: Eesti riigi rajamise ettevalmistamine polnud ühe mehe, ammugi veel Konstantin Pätsi, ettevõtmine. *Eesti Päevaleht*, 16. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/76924732/jaan-tamm-eesti-riigi-rajamise-ettevalmistamine-polnud-uhe-mehe-ammugi-veel-konstantin-patsi-ettevotmine>

Tamm, Jaan (2018). Muinsuskaitaja: miks rajame uusi mälestusmärke, ent unustame samas vanad sümbolid? Poliitikud, võtke presidentidest eeskuju. *Eesti Päevaleht*, 17. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/80818017/muinsuskaitaja-miks-rajame-uusi-malestusmarke-ent-unustame-samas-vanad-sumbolid-poliitikud-votke-presidentidest-eeskuju>

Tamme, Jürgen (2017). Jürgen Tamme: mälestusmärk tapetud kuningatele Paides? Täna, ei!. *Postimees*, 7. Märts. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4036161/jurgen-tamme-malestusmark-tapetud-kuningatele-paides-tanan-ei>

Tarand, Indrek (2017). Indrek Tarand: täna püstitame ausammast Pätsile, kas peatselt ka Ilvesele?. *Eesti Päevaleht*, 12. Veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77205226/indrek-tarand-tana-pustitame-ausammast-patsile-kas-peatselt-ka-ilvesele>

Tatar, Tonis (2020). Kunstiajaloolane Pätsi monumendist: Eesti uued avalikud kunstiteosed ongi valdavalt käpardlikud. Eesti Päevaleht, 2. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90326453/kunstiajaloolane-patsi-monumendist-eesti-uued-avalikud-kunstiteosed-ongi-valdavalt-kapardlikud>

Teder, indrek (2018). Indrek Teder: kas me soovime monumenti alandlikule Eestile? Pätsi postament seda oleks. Eesti Päevaleht, 15. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/84326691/indrek-teder-kas-me-soovime-monumenti-alandlikule-eestile-patsi-postament-seda-oleks>

Teder, Indrek (2022). Indrek Teder } Vahetame Konstantin Pätsi pea tanki vastu. Postimees, 14. September. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7604578/indrek-teder-vahetame-konstantin-patsi-pea-tanki-vastu>

Tiks, Joosep (2020). Seeder: EKRE ülbis hakkab meenutama Reformierakonna oma. Eesti Päevaleht, 3. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90343057/seeder-ekre-ulbus-hakkab-meenutama-reformierakonna-oma>

Toimetus (2015). Juhtkiri: kas Päts väärrib monumenti?. Eesti Päevaleht, 23. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/72768865/juhtkiri-kas-pats-vaarib-monumenti>

Toimetus (2017). Poolt ja vastu: kas Pätsile tuleks Toompeale monument püstitada?. Eesti Päevaleht, 27. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/76830456/poolt-ja-vastu-kas-patsile-tuleks-toompeale-monument-pustitada>

Toimetus (2017). Sajandaks juubeliks kiirkorras ausammas. Õhtuleht, 14. Veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/787724/juhtkiri-sajandaks-juubeliks-kiirkorras-ausammas>

Toimetus (2019). Guud Bäär. Eesti Ekspress, 23. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026,

Toimetus (2019). Postimees.ee küsitlus: Kas Konstantin Päts väärrib monumenti Tallinna südalinnas?. Postimees, 13. Detsember. Kasutatud 26.05.2026,

Toimetus (2020). Juhtkiri | Kas Päts vajab veel üht ausammas?. Õhtuleht, 30. Juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh tuleht.ee/1005795/juhtkiri-kas-pats-vajab-veel-ugt-ausammas>

Toimetuse (2020). Juhtkiri: Pronkssõduri asemel pärg Pätsile!. Postimees, 1. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7007787/juhtkiri-pronkssoduri-ase-mel-parg-patsile>

Toimetuse (2022). Karis: me ju ei vaidle, et Päts oli iseseisva Eesti üks loojatest. Postimees, 21. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7631641/karis-me-ju-ei-vaidle-et-pats-oli-iseseisva-eesti-uks-loojatest>

Toimetuse (2022). Kas hääletu alistuja Päts ikka väärrib järjekordset ausammast?. Õhtuleht, 20. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh-tuleht.ee/1072612/juhtkiri-kas-haaletu-alistuja-pats-ikka-vaarib-jarjekordset-ausammast>

Toimetuse, Areen (2017). Kuus ideed, milline võiks välja näha Pätsi mälestussammas. Eesti Ekspress, 22. Veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/77286524/kuus-ideed-milline-voiks-valja-naha-patsi-malestussammas>

Toimetuse, Jaak Valge (2015). Poolt ja vastu: kas Eestisse oleks vaja rohkem monumente?. Eesti Päevaleht, 23. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026,

Toimetuse (2021). Marek Reinaas: ma ei ole reklaami- ja pullimees, võtan poliitikat tõsiselt. Inimesed, harjuge sellega!. Delfi, 9. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.delfi.ee/artikkel/94811955/toointervjuu-marek-reinaas-ma-ei-ole-reklaami-ja-pullimees-votan-poliitikat-tosiselt-inimesed-harjuge-sellega>

Treufeldt, Indrek (2018). Arnold ja Ingrid Rüütel andsid ETV-le avameelse intervjuu. ERR, 10. Mai. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/830310/arnold-ja-ingrid-ruutel-andsid-etv-le-avameelse-intervjuu>

Tupp, Enn (2016). Kas Konstantin Pätsi mälestussammas Toompeal oleks peegelpilt meie mineviku valikutest?. Eesti Päevaleht, 17. Detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/76631340/enn-tupp-kas-president-patsi-malestussammas-toompeal-voiks-tahendada-19391940-aastal-kaidud-eesti-tee-kordumist>

Udam, Laur (2015). Ausammas vaikivale ajastule. Õhtuleht, 30. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh-tuleht.ee/701421/top-5-rahvuslik-habi-murjanid-metsalised-ja-auraha>

Udam, Laur (2017). Seisukoht | Lilled Pätsile. Õhtuleht, 25. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.oh-tuleht.ee/783870/seisukoht-lilled-patsile>

Uljas, Jüri (2017). Konstantin Päts rajas endale ausambad juba ise – näiteks emadepäeva. Eesti Päevaleht, 19. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/76960908/konstantin-pats-rajab-endale-ausambad-juba-ise-naiteks-emadepaeva>

Vahtre, Lauri (2021). Lauri Vahtre: Päts, Laidoner ja infosõda. ERR, 21. Aprill. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1608180547/lauri-vahtre-pats-laidoner-ja-infosoda>

Vahtre, Lauri (2022). Konstantin Päts on meie ajaloo suurkuju. Postimees, 20. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/7630889/lauri-vahtre-konstantin-pats-on-meie-ajaloo-suurkuju>

Vaino, Maarja (2015). Maarja Vaino: Eesti sümbolitest loobumise talumatu kergus. Postimees, 10. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3392233/maarja-vaino-eesti-sumbolitest-loobumise-talumatu-kerkus>

Vaino, Maarja (2016). Maarja Vaino. Ohvrimentaliteedist ja nurgatagusest ajaloost. ERR, 16. Juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/312618/maarja-vaino-ohvrimentaliteedist-ja-nurgatagusest-ajaloost>

Vaino, Maarja (2017). Maarja Vaino: presidendi sõna. Postimees, 23. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3988867/maarja-vaino-presidendi-sona>

Vaino, Maarja (2018). Maarja Vaino: sajaga puusse?. Postimees, 2. Jaanuar. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/4361965/maarja-vaino-sajaga-puusse>

Vaino, Maarja (2020). Maarja Vaino: meie oskamatus luua monumente. Postimees, 21. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/7021943/maarja-vaino-meie-oskamatus-luua-monumente>

Vaino, Maarja (2022). Kultuurigeograaf: mõtleme Eestis ruumi funktsioonile, aga mitte sellele, kas see on kaunis. ERR, 3. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1608776722/kultuurigeograaf-motleme-eestis-ruumi-funktsioonile-aga-mitte-sellele-kas-see-on-kaunis>

Vaino, Maarja (2022). Päts ja vene tank. ERR, 16. September. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1608718291/maarja-vaino-pats-ja-tank>

Väre, Hans (2020). Hans Väre: kuidas kujutada ajalugu?. ERR, 14. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1112724/hans-vare-kuidas-kujutada-ajalugu>

Veidenberg, Ingrid (2017). Siim Kallas: Päts väärrib ausammast küll. Ja selle ausamba avamisele oleksin ma läinud ilma igasuguse poleemikata. Eesti Päevaleht, 24. Veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/77330812/video-siim-kallas-pats-vaarib-ausammast-kull-ja-selle-ausamba-avamisele-oleksin-ma-lainud-ilma-igasuguse-poleemikata>

Velliste, Trivimi (2015). Trivimi Velliste: Eesti esimene valitsusjuht väärrib mälestusmärki ka pealinnas. Postimees, 27. Oktoober. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3376907/trivimi-velliste-eesti-esimene-valitsusjuht-vaarib-malestusmarki-ka-pealinnas>

Velliste, Trivimi (2016). Konstantin Pätsi paradoks ehk äraleppimine ajalooga. *Postimees*, 3. September. Kasutatud 26.05.2026, <https://arvamus.postimees.ee/3817273/trivimi-velliste-konstantin-patsi-paradoks-ehk-araleppimine-ajalooga>

Velliste, Trivimi (2018). Trivimi Velliste Konstantin Pätsist: Eesti alistus ilma ühegi püssipauguta – kas Päts oli siis reetur, argpüks või mõlemat korraga?. Eesti Päevaleht, 29. Aprill. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/81932215/trivimi-velliste-konstantin-patsist-eesti-alistus-ilma-uegi-pussipauguta-kas-pats-oli-siis-reetur-argpuks-voi-molemat-korrage-kahjuks-ei-tunne-kriitikud-toonast-aegruumi>

Velliste, Trivimi (2020). Trivimi Velliste: Konstantin Päts ei olnud hea ega halb. Aga ta väärrib mäletamist. Või Jeltsin peabki jääma ainsaks riigipeaks, kellele on Tallinnas mälestusmärk?. Eesti Päevaleht, 5. Juuli. Kasutatud 26.05.2026, <https://epl.delfi.ee/artikkel/90363753/trivimi-velliste-konstantin-pats-ei-olnud-hea-ega-halb-aga-ta-vaarib-maletamist-voi-jeltsin-peabki-jaama-ainsaks-riigipeaks-kellele-on-tallinnas-malestusmark>

Verrev, Toomas (2019). Eesti ei vaja riigimeeste puuslikke. *Postimees*, 19. Detsember. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.postimees.ee/6853735/toomas-verrev-eesti-ei-vaja-riigimeeste-puuslikke>

Veski, Liis (2022). Meie oleme võimu hooldajad. ERR, 26. November. Kasutatud 26.05.2026, <https://www.err.ee/1608800161/liisi-veski-meie-oleme-voimu-hooldajad>

Vihma, Ülo (2017). Konstantin Pätsi mälestusmärk ehk tule eile meile. *Eesti Ekspress*, 14. Veebruar. Kasutatud 26.05.2026, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/77215930/konstantin-patsi-malestusmark-ehk-tule-eile-meile>

Wiedebaum, Reet (2020). Repliik: Ausammas Eesti demokraatia tapnud Pätsile? Tänan, ei!. *ERR*, 30. Juuni. Kasutatud 26.05.2026, <https://kultuur.err.ee/1107611/maarja-vaino-patsi-monumendi-voidutoo-ei-ole-vaarikas>

Lisa 2. Kvalitatiivse lähianalüüsi tekstide jaotus

Harju, Ü. (2020). „Lenin, lõbunaine ja anastussammas“. *Postimees*, 4. juuli.

Heinloo, I. (2020). „Maarin Mürk Pätsi monumendi võidutööst: see ei ole kunstiliselt hea ja kaasaegne lahendus“. *ERR*, 6. juuli.

Jõerüüt, J. (2018). „Konstantin Pätsist ja rahva selgroost pärast Winston Churchilli filmi“. *Postimees*, 26. märts.

Juske, J. (2020). „Olin varem Konstantin Pätsi monumendi poolt, kuid ei toeta mälestusmärki vanale väsinud autoritaarsele presidendile“. *Eesti Päevaleht*, 2. juuli.

Velliste, T. (2015). „Eesti esimene valitsusjuht väärrib mälestusmärki ka pealinnas“. *Postimees*, 27. oktoober.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marek Simulman,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi. Marek Simulman 27.09.2026